

אחרי מות קדושים

"השנה האחרונה היתה הטובה בחיי", אמר דניאל. פרידה מאדם אמיץ

בעקבות תקלה איומה – הוא לקח בהשאלה תיק גב מבתו של טוכנר ובתיק נמצא תרמיל רובה דיק. הם דאגו לשחרר אותו מבית האסורים שבפונה, מקום נורא על פי תיאוריו של דניאל. הרב של חב"ד בפונה התקשר אז לאמו של דניאל כדי להודיע לה מה קורה עם בנה. "אין לי בן", אמרה האם ובאותו הרגע נכמרו רחמיהם של הרב ואשתו על דניאל והם הפכו אותו לבן בית, בן נוסף ל-11 הילדים שלהם. במשך חודשים הוא גר בביתם. זה קרה לפני שלוש או ארבע שנים. טוכנר דאג להוצאות המשפטיות וגם לתשלומי השוחר הנחוצים במערכת המשפט ההודי. אני ראיתי לצד של משרד החוץ. הרב והרבנית וילדיהם, אחד מהם שליח בעצמו, דאגו לדניאל גם ככל השנים שחלפו מאז, וכשנודע להם שחלה שלחו אליו אנשים שיטפלו בו.

הו, דני בוי. כל חייו ניסה לברוא את עצמו מחדש, להילחם במלחמה חסרת רחמים ופשוט בשדים הפנימיים שנכנסו בו בבית אמו. לא תמיד הצליח. האיש המבריק הזה, בוגר קורס צוערים, אסטרטג במשרד הביטחון, לשעבר, בעל תואר שני מאוניברסיטת ייל, מבקר מחול, פילוסוף וסופר, חי כאביון גמור.

"השנה האחרונה היתה השנה הכי מאושרת בחיי", אמר לי יומיים לפני שנכנס אל ההווסטל. זו היתה שנה שתחילתה בגילוי סרטן בשלב ארבע והסתיימה בשבוע שעבר. אבל זו היתה שנה נהדרת. עכשיו כשניצב חמוש באינטלקט שלו בלבד אל מול המוות, השתחרר מכל החרדות שרדפו אותו כל חייו ויכול היה להתפנות לעשות את מה שרצה תמיד, לחשוב ולכתוב ולכתוב ולכתוב. הוא כתב שלושה ספרים בשנה האחרונה. על הקיר שלידי מיטתו צייר באותיות ענק את הכתובת "היש ישנו והאין איננו", ומה יש לחשוש מהאין שלאחר המוות אם כלאו הכי איננו.

פנינגנדרו הוא זה שקרא את המילים האחרונות שכתב דני, דקות לפני ששקע בתרדמת המורפיום שהובילה למותו יממה לאחר מכן. דניאל כתב שהוא רוצה "למות כסובייקט ולא כאובייקט". בלקאניאנית זה אומר שהוא רצה למות כאדם סובבני השולט בגורלו ולא כאדם שאחרים קובעים עבורו את חייו. האיש שלא הצליח לחיות כפי שרצה, הצליח לפחות למות בריוק כפי שרצה. לקראת מותו גיליתי שלחם המופלא יכולה להיות צורה של איש. לבוש בסדין כתום של נזיר בודהיסטי.

רבעה נכנסו אל הפרדס. ארבעה יצאו ממנו. הם היו ארבעה חברים באותה כיתה, באותה חברותא בישיבה התיכונית נתיב מאיר בירור שלימים. אחד מהם, לבוש בסדין כתום הכרוך סביב גופו וחושף כתף אחת, כתף של איש לא צעיר, לבוש של נזיר בודהיסטי מהאסכולה הנהוגה בצפון תאילנד, לא מש בחורשים האחרונים מחברו הגוסס. בלילות היה ישן על מזון דק, על הגג הצמוד לדירת החדר הוערורית שברחוב חיסין. בימים דאג לו לכל צרכיו הרפואיים והגופניים ובעיקר לצרכים הרוחניים והנפשיים שלו.

שניים מהם, איש עסקים מצליח שהיה חבר שקשה לתאר טוב ממנו והניזר התאילנדי, נפרדו אתמול מהשלישי בכית הקברות ירקונים. השלישי שכב עטוף בתכריכי על עגלה מול פנינו בעוד כ-50 איש, רובם אינם מכירים אחד את השני, מלווים אותו לדרך האחרונה. החבר הרביעי לא הגיע, פשוט משום שלא ידע על מותו של החברותא שלו לשעבר, דניאל. דניאל לא בחר להיוולד למשפחה שנולד אליה. לו היתה ניתנת לו הבחירה, ודאי היה בוחר בנסיכות חיים שונות לגמרי, כל אחד היה בוחר. נעדרו מההלוויה אמו של דניאל ושני בניו המתגוררים בחו"ל. אחד מהם הוא הצליח לפגוש לפני כמה שבועות, לאחר יותר מ-20 שנה של ניתוק, השני לא הגיע. שני הילדים דתיים. גם אבא שלהם, שבסיוע אמו ואחותו הבריחה אותם מאביהם כדי שלא ייצאו לשמר, היא אשה דתייה מאוד. גם איתה לא היה דניאל בקשר כ-20 השנים האחרונות. גם לא עם אחותו שידעה על דבר מחלתו האנושה. לא היתה ברירה אלא להודיע לאחותו משום שאנשי החברה קרישא (בעיני, ארגון שקדושה היא הדבר האחרון שאפשר לייחס לו) סירבו לקבור את המת מבלי לקבל אישור נוטריוני מקרוב משפחה מדרגה ראשונה. אל אנשי החברה קרישא הגיע דני טוכנר, החבר הטוב שהפך לאיש עסקים מצליח מאוד ובכיתו מצא דניאל בית שני מאז שחזר מהודו. איתו היה גם פנינגנדרו, הנזיר התאילנדי שפעם קראו לו בשם אחר לגמרי. לטוכנר לא נותרה ברירה אלא להתקשר לאחותו של דני שנתנה את האישור.

טוכנר סיפר שכשהגיעו לחברה קרישא ביום חמישי, זמן קצר לאחר שנפטר דני בהווסטל של תל השומר, התחיל האיש שם להסביר להם דיני אבלות. "אתה לא צריך להסביר לנו, אנחנו מתמצאים, אנחנו בוגרי ישי" בה שנינו", אמר טוכנר ואז, כשהוא מצביע על פנינגנדרו בבגדיו הכתומים הוסיף, "מה, לא רואים?" אם לא היתה ברירה היה טוכנר מרים טלפון לחבר הרביעי שיש לו בכל זאת איוז מילה בחברה קרישא. אחרי הכל, הוא שר הדרות. "איש נהדר וחכם", לדברי טוכנר ופנינגנדרו ואין לי שום סיבה שלא להאמין להם. יש אנשים דתיים טובים מאוד. אפילו דניאל, גם אם לא מקרב בני משפחתו, זכה להכיר לא מעט כאלה. לחסר ולרחמים אין דת, מתברר. עוד הגיעו להלוויה כמה אנשים מחב"ד, אחד מהם, מתברר, היה דואג להביא לדניאל אוכל בחודשי מחלתו. עכשיו הוא דואג לפנינגנדרו שעל פי חוקי הניזירות נאסר עליו לקחת לעצמו אוכל. חב"דניק מאכיל את מי שבעיניו הוא עובר אליהם ובכל זאת ראוי לחסד. האנשים הטובים מחב"ד הם אלה שדאגו לדניאל לאחר שנאסר בהודו

איור: אבי עופר

איתי סגל מקליד/ה...

והשבוע: ציפי שביט

תשמעו בדיחה

29 במאי 2014

איתי סגל: איפה אני מפריע לך?

ציפי שביט: לא מפריע. עכשיו התחלתי לבשל שעועית מונכטת ותורמוס, והמקרר נראה כמו זה של הציפורים בספארי. רק אבישקי יכול לאכול את זה. פעם הוא נתן לחבר את הדיאטה שלו והחבר השמין 8 קילו, כי הוא רק שכח להביד לו שצריך לרכוב 100 קילומטר ביום

איתי סגל: אז ויתרת על שנת צהריים, אבי מכוני

ציפי שביט: אפילו שנת לילה נראית לי לפעמים דבר מיותר. כשאני חוזרת מהצגה אני מרגישה כאילו מילאו לי את התחת בהליום, והדבר האחרון שאני יכולה לחשוב עליו זה שינה. הרגע שלחו לי בוטסאפ שיעור קצר בהיסטוריה: הטורקים המציאו את הסקס, והצרפתים הוסיפו לה נשים, גדול, לא?!

איתי סגל: יש לך בדיחה לכל מצב, נכון?

ציפי שביט: נכון. יש לי סטוק יקר כמו כספת לימי סגריר, וכמו שהיה אומר ספי, הבדיחה הכי פחות מצחיקה עדיין יותר טובה מטיפול שורש

ציפי שביט: קבל בדיחה חדשה ששמעתי לאחרונה: הרופא שואל את היולדת: אבא של התינוק יהיה בלידה? לא, היא אומרת. למה? שואל הרופא. כי הוא לא מסתדר עם בעלי

איתי סגל: מצחיק. לא מתבלבלות לך לפעמים כל הבדיחות?

ציפי שביט: לא, הן מתווקות לי בראש כבדיחות ילדים, פולניות, עמים, עדות. המילה "חונגת" תמיד מביאה צחוק עוד לפני הבדיחה. לא במקרה שלי, כמוכן

איתי סגל: בטח מאוד שימושי העניין הזה של הבדיחות באירועים חברתיים. במקום סלט פסטה קר, אני אביא את ציפי שביט

ציפי שביט: נכון, מביאים אותי במקום פשטידה או קיש. הרבה פעמים בגלל הגובה לא יודעים שבאתי 😊

איתי סגל: את לא מרגישה לפעמים שבא לך סתם להיות עוד אורחת? הציפייה שתצחיקי לא מעייפת?

ציפי שביט: ההרגשה שאני מתקשרת עם חיור גדול וספונטני מחממת את ליבי עד מאוד. לפעמים לשמך שנייה אני מתעייפת, אבל כמו ששאלו את צ'רצ'יל כשהיה בן 90, איך אתה מרגיש? אמר להם: בהתחשב באלטרנטיבה, נפלא

איתי סגל: איך נראית ציפי שביט כשהיא מתעייפת? לא חושב שהאמונות יודעת

ציפי שביט: אותו דבר. אותו סרט בשיער, אותו חציאת קטנה וכתף חשופה, רק חיור יותר קטן. אפילו לאבישקי קשה לדעת אם הלכתי לישון או בדיוק קמתי. הוא ישן כל כך בשקט, שאני בודקת כל שעה אם זה לא מות עריסה. השבוע סיפרתי לו משהו על איזו הופעה שלי, ומתאום ראיתי שהוא בכלל ירד לקאנטרי שלנו 😊

30 במאי 2014

איתי סגל: תגידי, מה את עושה כשאת לא מופיעה?

ציפי שביט: הערב אין לי הצגה ואלך עם דניאל נכדי לטייל. המחשבה שנחלוק יחד גלידה ונשתכנע יחד מהמתיקות הזאת מעיפה אותי

איתי סגל: את בכלל אדם שמסוגל להיות בחופש?

ציפי שביט: כן!!! כשאני נוסעת לבקר את הבן שלי, הכלה שלי והנכדים שלי בקוסטה ריקה, אני שוכרת. אני נוסעת ללוד, משם טסה לניו יורק, אחר כך לסן חוזה, אחר כך חורחה לוקח אותי עם הטרכטור שלו לסנטה תרזה, ואני מגיעה לשם והטחורים שלי נפרדים ממני, אבל הלב מלא מאי פעם

איתי סגל: נשמע כמו חופשה מעייפת

ציפי שביט: למרות הדרך הארוכה והקושי והיעפת, אני עפה עם יקירי והשמש והים והחופש 😊

איתי סגל: מתי בכל זאת מתחשק לך להוריד למישהו כיסא על הראש?

ציפי שביט: אני עוזבת הרבה קודם. השבוע קניתי אבטיח. הגעתי הביתה רעבה שהוא מתוק מדבש. הגעתי הביתה רעבה וצמאה, פתחתי אותו בשקיקה והיה לו טעם של ג'חנון. הייתי מבואסת לשתי דקות, ואז הכנתי לעצמי שייק מהאבטיח ומלון ובכנה ושני תמרים וכפית דבש, והרגשתי שבדיעבד טוב שגולדתי

איתי סגל: זה אומר שאי אפשר לעצבן אותך? גם אם אתאמץ?

ציפי שביט: את האנשים לידי ובסביבתי אני אוהבת המון, וזה לא מגיע להם. אחד אמר לחבר שלו, תגידי, איך יכול להיות שאני תמיד כל כך עצבני ונרגן, ואתה כל כך שקט ורגוע? אמר לו החבר, כי אני לא מתווכח על כלום. אמר החבר, לא יכול להיות שזאת הסיבה. אז לא, אמר החבר

איתי סגל: מכיר את החבר הזה, מה את עושה בימים אלה?

ציפי שביט: אני מופיעה בהצגה קומית חדשה, "דרושה עוזרת", שתורגמה מצרפתית. אני משחקת את מנהלת הבית. לאישה יש מאהב, לבעל יש מאהבת, ואני מבינללת בין לבין. אני חושבת המון על ספי ומצטערת שהוא לא רואה אותי בהצגה הזאת, כי זאת פארסה של דלתות נפתחות ונסגרות בלי רגע של אוויר והוא היה טאון הדיאנר הזה

איתי סגל: מה לדעתך אומרים על ציפי שביט מאחורי בנה?

ציפי שביט: אם אני באמת ככה גם בחיים. מה אני אוכלת וכמה אני מתעמלת ואם זה באמת הקול שלי או שזה סאונד של צפצפה קטנה שאני לוקחת איתי

איתי סגל: מה הבדיחה הכי מצחיקה שלך?

ציפי שביט: קשה לבחור, יש המון, אבל את זו אני אוהבת במיוחד: אחד אומר לחבר שלי, אני רוצה להתגרש, אשתי בזבזנית נוראית. אומר לו החבר, תן דוגמה לבזבזנות שלה. עונה החבר, נסענו לניו יורק והיא ביקשה ממני 1,000 דולר. בערב היא שוב ביקשה 1,000 דולר. בבוקר רק קמנו ושוב ביקשה 1,000 דולר. אז חבר שלי אומר, ראבק, מה היא עושה עם כל הכסף? הבעל עונה: אני לא יודע, אני לא נותן לה

ברוס פיילר
ובנותיו התאומות.
כשהילדות
שואלות שאלה
ואני לא יודע מה
התשובה, יש לי
למי להפנות אותן

אבא, שיפור

בתקופה שבה חלה
בסרטן הבזיק במוחו
של ברוס פיילר רעיון
פשוט ומהפכני: שישה
אבות לשתי בנות.
סיפורה של מועצת
האבות הראשונה

תחילת יולי 2008 התעורר ברוס פיילר בשעת בוקר מוקדמת ויצא ממיטתו. מאז שהודיעו לו רופאיו שלושה ימים קודם לכן שהגוש שגיי לו ברגלו השמאלית ממאיר, הוא חש כי חייו מתפרקים לנגד עיניו. שוב ושוב חזר פיילר למחשבה המענה כי הסרטן הנדיר שתקף אותו יותיר את בנותיו, התאומות ערן וטייבי בנות השלוש, יתומות מאב, אך כעת הבזיק במוחו רעיון – הוא יפנה לאחרים מחבריו הקרובים ביותר ויבקשם להיות חברים במועצה מיוחדת שיקים, "מועצת האבות". כל אחד מהחברים במועצה, קיווה פיילר, יוכל לשמש כרגעי הצורך אבי-מח"ליף לבנותיו הצעירות, לא רק אחרי מותו, אלא גם בתקופת מאבקו עם המחלה.

"זה בעצם נולד בצורה פשוטה מאוד – קחי מחלה מסכנת חיים אחת, תערבבי פנימה שלושה ימים של חוסר שינה, פחד, תקווה ואהבה ותקבלי רעיון", מספר פיילר. "אני חייב להגיד שהרעיון הזה הגיע אלי כשהוא כבר שלם ומובנה, ברגע שאמרתי את צמד המילים הזה – מועצת האבות – הרגשתי שזה משהו שקיים בעולם מאז ומתמיד, שזה גדול יותר ממני, שזה פשוט התפקיד שלי להוציא את זה לפועל".

עד לגילוי המחלה ניהלו פיילר ואשתו חיים רגילים למדי. פיילר, עיתונאי וסופר אמריקאי, התפרסם בעיקר בזכות רב המכר שכתב, "ללכת

את התנ"ך" (2005), שבו תיעד מסע רגלי באורך 10,000 מייל (כ-16 אלף ק"מ) שערך ברחבי המזרח התיכון בעקבות סיפורי התורה. אשתו, לינדה ריר טנברג, היתה מנכ"לית של ארגון צדקה שמטרתו לסייע ליוזמים במדינות מתפתחות. ההבנה שבגיל 43 חלה בסרטן, מספר פיילר, הדהימה אותו.

"המחלה התגלתה במקרה", הוא אומר. "זו היתה בריקת דם שגרתית שהובילה לסדרה של בריקות נוספות שהסתיימו בשיחת הטלפון ההיא שבה הרופא שלי אמר 'הגידול ברגל שלך לא מת' נהג כמו גידול שפיר". אחרי שהוא אמר את זה, המוח שלי הלך לשני מקומות: התאונה שעברתי כשהייתי בן חמש, ברגל שבה התגלה הגידול, ויכול להיות שהדברים קשורים ביניהם; והמקום השני הוא שהעברתי את עשר השנים האחרונות בחליכה, שזה מי שאני. אנשים חשבו עלי כעל הבחור ההולך, והמחלה פגעה במהות שלי. זה היה קשה מאוד, ואז יצאתי מעין מערך מלחמה אצלי כראש – אני אלחם בסרטן למען הילדות שלי, ואני אשתמש בילדות שלי כדלק כדי להילחם בסרטן".

בתחילה חשש פיילר לספר לאשתו על תוכניתו מחשש שהדבר יועזע אותה, אך כשסיפר היתה תגובה, להפתעתו, חיובית. "לינדה אהבה מאוד את הרעיון, אבל היא התחילה לרחות כמה מהמועצת שהצעתי למועצה. היא אמרה, אני אוהבת מאוד את X, אבל לא הייתי פונה אליו לקבל עצה, כך שזאת התגלתה כדרך יעילה מאוד לגלות מה אשתי באמת חושבת על החברים שלי", צוחק פיילר.

במשך ימים ארוכים ישבו השניים וערכו רשימת מות של כל חבריו של פיילר ושל הגברים שירצו לראותם מעורבים בחייהן של בנותיהם. "בסופו של דבר בחרנו שישה ועכשיו, כשהמועצה עומדת לרשותנו, לינדה מרגישה שהאנשים האלה הם לא רק המעגל הפנימי שלי אלא גם המעגל הפנימי שלי. אני חושב שיש משהו בתחושה שיש לך קבוצת אנשים סביבך שאתה יכול לומר להם הכל

הסרטן יכריע גם אותו, הניח פיילר, יוכלו חברו לסייע לבנותיו להתמודד עם השאלות והקשיים שיתעוררו אצלו.

אל הרשימה צורפו במהרה גם ריוויד בלאק, הסוכן הספרותי של פיילר: בן אדוארדס, חבר ילדות מג'ורג'יה, שם גדל; ג'וש ריימו ובן שרוד, חבר נעורים נוסף. "בן היה אחד האחרונים שהצטרפו למועצה", אומר פיילר. "הוא בא לבקר אותי בבית החולים ודחף אותי ממקום למקום בכיסא הגלגלים עד שהגענו לחדר ריק. הוצאתי את המכתב שבו אני מבקש ממנו להיות חבר במועצה, קראתי לו אותו ואז הוא פשוט אמר – סליחה, אבל אני רוצה את הנחת היסוד הזאת, אתה הולך להחלים ולכן אני מתפטר כבר עכשיו מהמועצה. תגובה קלאסית של בן. ואני אמרתי, על מה אתה מרבה? אתה חייב להיות חלק מזה? בסופו של דבר הוא השתכנע והצטרף. הוא אמר שהוא חשב על זה והגיע למסקנה שכולנו צריכים מועצה כאלה בחיים שלנו, וזה לא אדם שמורה להיות מרדניות", שהוא טועה.

חמישה מתוך ששת חברי המועצה הם אבות בעצמם, אומר פיילר, אך הדבר לא היה שיקול מבחירתו. "ג'וש הוא לא אבא והוא יכול לבוא כ'האלווין' כדי ללכת עם הבנות לאסוף ממתקים. כשהשעה תשע וכבר מאוחר ואני שולח את הבנות לישון, אני מגלה שהוא מתחבא במסדרון ומגניב להן ממתקים בדרך לחדר. אז הנה, יש לי במועצה אפילו חבר אחד שמלמד אותן להיות מרדניות", הוא צוחק.

עד מהרה היתה המועצה לא רק למקור תמיכה ועידוד אלא גם לפרויקט שהעסיק את פיילר בזמן מחלתו. "זה נתן לי משהו לעשות ודרך להתמודד", הוא אומר. "הדבר הראשון שקורה כשאתה חולה בסרטן זה שאתה צריך לוותר על הרבה מהשליטה ולהעביר אותה לרופאים שמטפלים בך, וזה – לעומת זאת – היה משהו שיכולתי לעשות בעצמי, זה משהו שאתה יכול לבנות בזמן שדברים אחרים נלחצים סביבך".

חברי המועצה נעשו לרמות משפחתיות בחיי המשפחה כולה והאחריות שקיבלו על עצמם מרגע שהצטרפו למועצה השאירה אותם כשותפים מעורבים גם לאחר שפיילר ניצח את הסרטן. "אני חושב שאם אתה שורד וממשיך את חייך, אתה מתחיל לחשוב – אלוהים אדירים, איך הסתדרתי כל הזמן הזה בלי מועצה כזאת? אני הייתי הורה שלוש שנים בלי זה. להיות הורה, בעיקר לאבות, יכולה להיות חוויה של ברירות גדולה מאוד, כי אתה מרגיש שצריכות להיות לך כל התשובות, שאתה אמור להיות מסוגל לפתור את כל הבעיות. אני מרגיש שככה הפכתי את ההורות מספורט של יחידים לספורט של קבוצה. כשהילדות שלי שואלות שאלה ואני לא יודע מה התשובה, יש לי למי להפנות אותן".

יותר טוב חסנרדק

כיום, לאחר תשעה חודשים של כימותרפיה, ניתוח מורכב אחד ויותר משנה של פיזיותרפיה אינטנסיבית, שב פיילר לשגרת חיו. בחודשים שעברו מאז שיצא לאור הספר שכתב, ובו הוא מתאר את מועצת האבות שהקים ואת המרדנות עם המחלה, מסייר פיילר ברחבי העולם ומרצה לקבוצות שונות על חוויותיו. הסיפור הצליח לעורר תשומת לב רבה וכצפוי, בעקבות הספר קיבל פיילר כמה הצעות לעבר את הספר שכתב לתוכנית טלוויזיה. "פיטר טולאן, שהוא

ששת האבות, מימין למעלה ובכיוון השעון: ג'וש ריימו (היחיד בלי ילד משלו), ג'ף שמוליס, בן אדוארדס, בן שרוד, מקס סטיר ודיוויד בלאק

ולספר להם הכל, זה משחרר מאוד, התחושה שעם האנשים האלה אתה באמת יכול להיות עצמך. זה כמעט כמו קבוצת תמיכה טיפולית".

הרשימה הסופית שגיבשו השניים נבעה ממטרה מוצהרת – לבחור אבות מתרופות שונות בחייו של פיילר, החולקים את ערכיו ותשוקותיו, אנשים שיוכלו להאיר צדדים שונים באישיותו ולדבר עם בנותיו בקולו שלו גם לאחר מותו. מלכתחילה בחרו פיילר ואשתו לא לצרף למועצה קרובי משפחה, שכן אלה ממילא יהיו חלק מחייתן של הילדות. כמו כן החליטו השניים שמועצת האבות תורכב מגברים בלבד, באופן שימלא את מקומו של פיילר מבלי לדעור את תפקידה של האם.

אחרים מהחברים שבחר למועצה מכיר פיילר זה 30 שנה ואילו אחרים נכנסו לחייו רק לאחר נה. "היה לנו ברור שאנחנו מעדיפים אינטימיות על פני ותק, חיפשנו את האנשים הקרובים ביותר אלינו", הוא מסביר.

ששת הנבחרים

החבר הראשון שאליה פנה היה ג'ף שמוליס, מי שהדריך את הקבוצה שלו בטיפול סטודנטים מאורגן לאירופה ומועמד איראלי, לרעת פיילר, ללמד את הבנות כיצד לטייל בעולם ולחיות הרפתקאות, בדיוק כמו אביו. לאחר מכן פנה פיילר אל שותפו לחדר בקולג' – מקס סטיר. אישיותו העקשנית אך הכובשת של סטיר, שנוקד לאורך חייו מעשרות בתי מלון בגלל סירובו ללבוש בגדי דים "רציניים" יותר מחולצות טריקו וכפכפים, הפכו אותו למועמד אידאלי בעיניו של פיילר לא פחות מסיפורו האישי – סטיר עצמו איבד את אביו בגיל צעיר וידע היטב מהו כאב היתמות. אם

אחרי מותי

בתוך ההתמודדות עם המחלה רבים מתקשים לחשוב על הגרוע מכל

הרעיון שהגה ברוס פיילר מקורי ללא ספק, אך היכולת להתמודד עם מחלה סופנית ולהחשוב על העתיד אינה מובנת מאליה, מבהירה מיכל וייס, יועצת המלווה משפחות לחולים הסובלים ממחלה מאיימת-חיים ומי שהיתה העובדת הסוציאלית האחראית במחלקה לאונקולוגיית ילדים בבית החולים שיבא. "הכל קשור בסופו של דבר למידת היכולת של ההורה החולה להתפנות ולהחשוב לא רק על המאבק שלו במחלה, אלא גם על העתיד ועל החיים שהוא יתיר מאחוריו לאחר לכתו", היא אומרת. "זה יכול להיות לפעמים מאוד מאוד קשה להורים, מתוך זה שהם כל כך עסוקים בהחלמתם. במקרה שההורה כן יכול לעשות את זה, הוא בעיקר חדר מי יסמור על הילדים שלו ויהיה מספיק רגיש לצרכים שלהם".

היכולת של החולה להתכונן מראש לעתיד ולהביע את העדפותיו בנוגע לאנשים שיהיו חלק מחייהם של ילדיו לאחר מותו, עשויה להקל במידה ניכרת על כל בני המשפחה ובעיקר לחסוך מאבקים מכוערים המתנהלים לרוב על גבם של הילדים. "יש מקרה שאני זוכרת במיוחד", אומר וייס. "אשה צעירה רצתה מאוד שאחרי מותה יהיה בעלה האחראי היחיד על הטיפול בבתם. על ערש הדיוויה שלה, מתוך רמזומיה, בני משפחתה, שלא ממש אהבו את בעלה, החתימו אותה על מסמך שהפך אותם לאפוטרופסים, ויום לאחר מותה נפתח מאבק גדול שנמשך כמה שנים סביב העניין הזה. במקום שהילדה תקבל את כל מי שנשאר שם בשבילה, היא קיבלה תחושה של מריבה ומלחמה והיא נחתקה מחלקים גדולים של המשפחה שלה".

במקרים אחרים, מספרת וייס, מנסים ההורים עוד בחייהם לבנות קן חרש בשביל ילדיהם ומערכת תמיכה שתוכל לשמש את הילדים לאחר מותם. "לאשה אחת לא היו הרבה חברות אז היא קירבה את עצמה למשפחה שגרה באותו יישוב, באותה קהילה, עם ילדה בגיל של בתה, ונוצר שם קשר שמאחר יותר נתן לבת שלה מעין בית חרש".

ברוס פיילר: "אני חושב שהתפקיד של אב הוא להיות שם כדי שהבן שלו יגדל להיות גבר, אבל כאב לבנות למדתי להבין שהתפקיד של אב הוא גם ללמד ילדה איך להיות אשה"

לינדה וברוס פיילר, בתקופה שקיבל כימותרביה, עם בנותיהם

פיילר: "עכשיו, כשהמועצה עומדת לרשותנו, לינדה מרגישה שהאנשים האלה הם לא רק המעגל הפנימי שלי אלא גם המעגל הפנימי שלה. זה כמעט כמו קבוצת תמיכה טיפולית"

תסריטאי ובמאי ווכה פרס אמי, מתכונן להפוך את זה לסיטקום והתוכנית תעלה בסתיו הבא, נדמה לי", אומר פיילר. "הוא רוצה להתמקד בעיקר בגברים שמועצה, אך הם מניבים לכל מה שקורה ומה הקשר ביניהם".

בהרצאות גילה פיילר להפתעתו, כי פעמים רבות הרעיון מעורר עניין גדול דווקא בקרב אנשים בריאים לגמרי המחפשים מערכות תמיכה ועידוד בחברה המודרנית. נוכח תוצאות מחקר שהתפרסמו לאחרונה בצרפת, שלפיו אחד מתוך עשרה צרפתים מנהל פחות משלוש שיחות אינטימיות בשנה ואחד מתוך ארבעה מוגדר בעל סיכון לחוש ברידות קשה, נראה כי אנשים רבים, בריאים וחולים כאחד, מחפשים מקורות תמיכה וקירבה.

"אני רואה הורים לבני נוער שמרגישים שהם צריכים מועצה כזאת כי הילדים שלהם זקוקים למישהו לדבר איתו והם אולי לא רוצים לדבר עם ההורים עצמם", אומר פיילר. "אשה אחת סיפרה לי שיש לה בנות בגיל ההתבגרות והיא תלתה רשימה על המקרר שלה עם שמות ומספרי טלפון של חברים שלה ואמרה לילדות – 'תתקשרו אל האנשים האלה אם אי פעם יש לכם שאלות או שאתן מסתככות באיוו צרה, אלה אנשים שאפשרו מראש, והם יוכלו לעזור'. אם אלה עניינים שקשורים לאלכוהול או מיניות, בני נוער לא בהכרח רוצים לדבר על זה עם ההורים שלהם, אבל הם רוצים לדבר עם דמות מבוגרת כלשהי. פגשתי אשה אחת שעובדת עם חולי פרקינסון, היא ניהלה גשה אלי ואמרה שלרעתה המטופלים שלה, שאין להם בהכרח ילדים צעירים, יוכלו להפיק הריבה ממועצה כזאת".

לעתים, אומר פיילר, גם מי שכבר איבד את יקיריהם מקימים מועצה. "יש לי חברה שאיבדה את אבא שלה כשהייתה צעירה. היא דיברה עם אבא שלה בעקבות הספר ואמרה שהיא רוצה לייצור קשר עם החברים של אבא שלה כדי להתחבר אליו בצורה חדשה. בכלל, אני רואה כל מיני אנשים שאיבדו הורה כשהיו צעירים יותר ושעכשיו, בדיעבד, חוזרים אחרונה. יש משהו בצורך שלנו לגעת בעבר שהוא כנראה אוניברסלי, ומה שאנשים אומרים לי אחרי שהם קוראים את הספר הוא – אני חושב עליך ב-40 העמודים הראשונים ואחר כך אני חושב על עצמי: מי החברים הוותיקים שלי, עם מי איבדתי קשר, למי אני הייתי מתקשר ברגע שכזה".

"אני חושב שמה שמדהיר כאן הוא שאנחנו נו אסופים חברים לאורך החיים שלנו, הם באים והולכים והם מייצגים צדדים שונים שלנו שהיינו רוצים להשאיר למען עצמנו ולמען הילדים שלנו. לי יש שישה אנשים במועצה שלי, אני מכיר מי שהו שיש לו שלושה, אין ממש שום דבר. עצם הערצה שיש לו שניים או שלושה, זהו חלק מהחיים".

לדבר עם אנשים בפולין ובאוסטרליה ובאירלנד, יש בזה פשוט משהו שהוא גדול. הרעיון אמנם עלה בי בהתלהב מסיבות רגשיות ופעילות, אבל מאז היה לי גם זמן לחשוב על המשמעות של כל העניין הזה ואני חושב שהיום אני רואה כאן גם משהו מעבר.

"אני חושב שאיפשוה בחיי היומיום של החיים המודרניים יש משהו שפועל נגד חברויות. יש לנו משפחה ויש לנו עבודה ואיכשהו חברים נרחפים הצדה, ואני חושב שכבשים של הרעיון של המועצה צה יש מעין ניסיון לבנות גשר בין המשפחה שלך לחברים שלך, להזמין את החברים שלך ללב של החיים של הילדים שלך. יש כאן משהו מהרעיון הזה של לבנות קהילה מורחבת, או שכונה גדולה שבה אפשר לגדול, משהו שאנחנו מפנטזים עליו ואיכשהו הלך לאיבוד עם השנים".

מסיבה זו בדיוק, מבהיר פיילר, נשארה המורצצה חלק משמעותי מהחיים גם לאחר שהבריאה. "זו ממשכה להיות קבוצת תמיכה לכל המשפחה, ומה שמכריח כאן זה שזה לא משהו שדורש יותר מדי השקעה של זמן, כל אחד מהם בא פעמיים בשנה לראות את הבנות, זה אומר שפעם בחודש אחד מהם מגיע הנגה ומבלה עם הבנות. זה יותר טוב מסנדרק, כשכל האחריות נופלת על אדם אחד בלבד, ואז זה יכול להיות עול גדול מדי, כי אני שים גם עוסקים מדי, אבל ככה זה קל וזה פשוט".

יש לי סוד

מספרם של חברי המועצה אינו קובע, אומר פיילר, ומקומם בחייו עשוי כמובן להשתנות בהתאם לנסיבות. "אני יכול גם לסלק אחד מהם אם הוא לא ממלא את התפקיד שלו כמו שצריך", הוא צוחק. "אני בטוח ששם השנים אחר מהם יתגלה ככשהשתחררה בחבורה". מאז הספיקה גם אשתו של פיילר, לינדה, להקים קבוצה משל עצמה. "הילדות התעקשו על זה" אומר פיילר. "הן אמרו שאם לאבא יש מועצה של אבות או לאבא צריכה להיות מועצה של אמהות". המועצה שלה מונה עשר נשים.

בעקבות המועצה שלו החליטו רבים מחבריו להקים מועצות דומות המתאמות לצרכיהם. "דיוור בלאק מהמועצה שלי החליט להקים מועצה משל עצמו והוא נתן לבנו בן ה-12 לבחור את החברים במועצה. היה מקרה אחר שבו שכן של אבא של אשתי מת פתאום מדימום במוח והוא אמנם לא יצר מועצה משל עצמו, אבל הקהילה בשכונה שלו נכנסה לתמונה והם הרכיבו מועצה בשביל הילדים שלו, ומכיוון שהילדים שלו שונים באופיים זה מזה – אחד חובב ספורט והשני טיפוס יותר אמנותי – אז הם בחרו אבות שונים לכל אחד מהילדים. לפני כמה שבועות הייתי בבית הכנסת

הגדול בווינגטון והרב שם אירגן ממש אירוע במטרה לעודד יצירה של מועצות של אבות. הוא דיבר על הדמיון בין המועצה למסורת היהודית של צוואה חיה".

זמן קצר לאחר שיצא ספרו לאור הקים פיילר אתר אינטרנט (councilofdads.com) שגר עזר, בין השאר, לעודד אחרים לפעול באופן דומה ולהקים מועצות משל עצמם. אחד הראשונים שהצטרפו ליוזמה הוא קורט גריפין, אב חד הורי ממייסדו, ששמע על הרעיון במקרה. "בתור הורה יחיד לילדה צעירה, גרייס, וכמישהו שחלה בסיס רטן וסור, הרעיון מצא חן בעיני מאוד", אומר גריפין. "הרעיון הזה שיש אנשים שקרובים אליך ויכולים לעזור לגדל את הילד שלך, בין אם אתה בחיים או לא, היה אטרקטיבי. אהבתי גם את הרעיון שלא רק המשפחה תהיה מעורבת, אלא גם חברים שונים שמגיעים מרקע שונה ושיש להם נקודות מבט שונות על החיים, וגם את זה שיש כאן משהו פורמלי ומאורגן יותר מאשר תתם אני שים שמושיטים יד מר פעם".

בניגוד לפיילר החליט גריפין שהמועצה שלו דווקא תכלול קודם כל את בני משפחתו. "האחים שלי כלולים במועצה וגם חברים קרובים", הוא אומר. "יציתי גם שיהיו נשים במועצה, כמו אחת תי לרונגמה, משום שגרייס היא ילדה. בשביל גריפין תפקידה של המועצה קשור בעיקר להבטח עתידית של בתו במקרה שמצבו הבריאותי ישתנה או שאסון נוסף יפקוד את משפחתו.

"אין לנו פגישות קבועות, אבל דיברתי עם כל אחד מחברי המועצה על התקוות והחלומות שלי, למקרה שהם יצטרכו לקחת על עצמם תפקיד פעיל ומשמעותי יותר", הוא אומר. "זה כמו תוכנית ב' למקרה שאני לא אהיה יותר בסביבה, ככה הבת שלי יתחשף לדברים הנכונים בחיים וגם יהיו לה אנשים שיספרו לה עלי ועל איוה מין וגם הייתי. בסופו של דבר האנשים שבמועצה כבר מעורבים בחיים שלי ושל גרייס, אבל הרעיון של המועצה עוזר לגבש את הציפיות והרגשות שלנו. גרייס היא צעירה ויפהפיה ויש לה נקר רת מבט מצוינת על החיים ואני עושה את כל מה שאני יכול כדי להבטיח שכך בדיוק זה יישאר".

בעיני גריפין, פיילר ואחרים, ההתמודדות עם המחלה אינה הבעיה המאתגרת היחידה שעממה מתמודדים, אלא גם תפקידם כאבות בכלל ובתנאי רה המודרנית בפרט. "אני חושב שגברים היום הם הרבה יותר מעורבים כאבות ומתקשרים יותר", אומר פיילר. "אני חושב שהתפקיד של אב הוא להיות שם כדי שהבן שלו יגדל להיות גבר, אבל כאב לבנות למדתי להבין שהתפקיד של אב הוא גם ללמד ילדה איך להיות אשה. האב הוא הגבר הראשון שמנסה לזכות בבלה של בתו, ויש משחק שאני משחק עם הבנות שלי: אני קודא לתן ואני אומר בטון נלהב 'ש' לי סוד, יש לי סוד', וכשהן מתקרבות אני לוחש להן באוזן 'אני אהב אותך' והן תמיד אומרות, 'אוי נו אבא, עוד פעם? אמרת לנו את זה כבר אלף פעם, אתה משעמם' אבל הסיבה שאני עושה את זה היא שיום אחד יבוא בחור אחר וילחש מילים באוזן ואני רוצה שהן יצפו שזה מה שהוא יאמר, ושזה שווה את זה".

תפיסתו של תפקיד האב במשפחה אף התחזקה לאחר שמצא וקרא בזמן מחלתו את היוםנים שהשאיף אחריו סבו מצד אביו, שהתאבד לאחר שאובחנה אצלו מחלת פרקינסון. פיילר נדהם מהיכולת של סבו לתקשר עם בני משפחה תו ולחלוק עמו את הכאבים והחששות שמילא אותו מרגע שחלה, והחליט שבניגוד אליו לעולם לא יסתגר אלא ישתמש בסרטן כמקפצה לתקשר שורת פתוחה יותר עם הסובבים אותו. "מהבחינה הזאת הייתי אומר שהסרטן לא היה עוזר לי הכי תפיים כפי שהוא היה מנוע מאחורי הגב שדוחף אותי קדימה. זה גרם לי להפסיק לומר 'די, אין לי כוח, אין לי מצב רוח', ובמקום זה לקום משולחן העבודה, לצאת לטייל, ליצור ויכוח". *

thebankiers@gmail.com

בעקבות האבות

מסע של 16 אלף ק"מ ברחבי המזרח התיכון

את מסעו בעקבות סיפורי התורה, 16 אלף קילומטר בסך הכל, עשה ברוס פיילר ברגל, בנסיעה בג'יפים ואף ברכיבה על גמל. פיילר טיפס על הרי אררט, שם חיפש אחר שרידיה של תיבת נח, ועל הר גבו, המקום שבו עמד משה והשקיף על הארץ המדברת. בטורקיה הוא חיפש אחר שרידי מסופוטמיה, ערש התרבות, חברון הלך לראות את מערת המכפלה, והיה גם במצרים, בכלל זה בחצי האי סיני, וכמובן בירושלים. לרוב חלקי המסע התלווה אליו הארכיאולוג הישראלי אבנר גורן.

בספרו, "ללכת את התנ"ך", מתאר פיילר מסעות ואירועים היסטוריים ידועים תוך התייחסות למציאות כיום באותם אזורים, בכתב ובציור. סדרה בשם זהה הופקה עבור השלוויה התינוכית האמריקאית, ועוררה גם היא עניין רב.

בני שבט ילידים בקנדה מפיקים סרט בשפה שדוברים 20 בני אדם

שפה נכחדת זוכה לתחייה קולנועית

קתרין פורטר

ניו יורק טיימס

קשה לספניה ג'ונס, בת 73, לדבר בשפה שלא השתמשה בה יותר מ-60 שנה. היא עוצמת עיניים ומנסה שוב להפיק את ההד המחוספס של צליל ה-ק' של שפת ההידה (Haida), אבל נכשלת. ג'ונס מחייכת חיוך רחב. "זו הרגשה נפלאה", אמרה, "בעיקר משום שאני יכולה להגות את המילים בלי לפחד".

מלים שפירושן גשם ממלאות שלושה עמודים בלקסיקון של שפת ההידה

חלק אחר של מאמצי הפיוס הוא שחזור כ-60 שפות הילידים במדינה, שרבות מהן על סף ההכחדה. לדברי וייד דייוויס, מרצה לאנתרופולוגיה באוניברסיטת בריטיש קולומביה, אובדן של שפה אחת משול לבירוא יער עתיק של נבסי רוח. לדבריו, המארג העולמי המורכב של מיתוסים, אמונות ורעיונות נפגם כל פעם ששפה מתה, כמו שהכחדת מייני בעלי חיים פוגעת בביוספירה.

למשל, מלים שפירושן גשם ממלאות שלושה עמודים בלקסיקון של שפת ההידה. "לדוב" רי אנגלית אין שום יכולת לתאר את הנוף של היידה גוואיי, מולדתם של בני ההידה, אומר דייוויס, "יש עשרת אלפים דקויות ופרשנויות. זו טיבה של שפה". פחות מ-20 בני אדם בעו"לם דוברים היידה שוטפת, ועבור בני השבט הכחדת השפה קשורה

מוזיקאי מקומי משבט ההידה שר שירים מסורתיים באפריל, בקנדה צילום: רות פרגוסון/ניו יורק טיימס

ה-19 בהידה גוואי, קבוצת איים מיוערים סמוך לחוף המערבי של קנדה. היא מתבססת על סיפור ממסורת ההידה על "איש פרא", אדם שאבד והפך לפרא שחי ביער. בסרט הוא משתגע אחרי מור תו של ילד ונאלץ לחזור לקהילה בטקס ריפוי.

התסריט תורגם לשני גיי-ביים שונים של היידה, אף שאיש מכוכבי הסרט אינו דובר אותם. באפריל שהו השחקנים והצוות במחנה במשך שבועיים ובו למדו לבטא את המלים. "אני לא רגיל להפעיל את הפה שלי בצורה כזו", אומר ויליאם רס, בן 37. העובדה שהשפה בסכנת הכחדה עשויה להפתיע קנדים רבים, משום שבני השבט ידועים כעוצמתם הפוליטית והתרבותית. בשנת 1974 הם כוננו ממשל מקומי, וב-2002 הגישו בבית משפט קנדי תביעת ריבון נות על קבוצת האיים כולה.

הם הצליחו לעצור חברות שכתרו יערות לתעשיית העץ והחיו יצירות אמנות מסורתיות. באחד האיים הם הציבו עמודי טוטם חדשים. אולם עד כה לא מצאה התחייה הפוליטית והתרבותית ביטוי בהחייאת השפה.

המחשבה שלנו, הוסיף, "כיצד אנו מתייחסים לעולם שסביבנו? זו גם התנגדות לדבר שנכפה עלינו". אדנשו השתתף בכתיבת תסריט הסרט, שעלותו 1.3 מיליון דולר. העלילה מתרחשת במאה

לאובדן הזהות שלהם. "הסרט דות שיוצרים את זהותנו כרובים בשפה שלנו", אומר גוואי אדנשו, שהשתתף בכימוי הסרט. כמו רוב השחקנים והצוות, אדנשו למד קצת היידה בבית הספר, אך בבית דיבר אנגלית. "זו דרך

את הנוף של היידה גוואיי, מולדתם של בני ההידה", אומר דייוויס, "יש עשרת אלפים דקויות ופרשנויות. זו טיבה של שפה". פחות מ-20 בני אדם בעו"לם דוברים היידה שוטפת, ועבור בני השבט הכחדת השפה קשורה

האומץ הוא עשר, תשע
היא היכולת להימלט
אזרבייג'אן

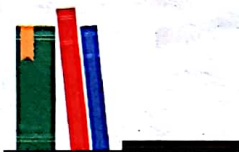
כשנמלה מקבלת כנפיים,
היא מאבדת את הראש
בוסניה והרצגובינה

הקשב תמיד למומחים. הם
ינידו לך מה בלתי אפשרי
ולמה. אחר כך עשה זאת
רוברט היינליין

בבית המשפט של
העופות, החרק לא ינצח
רואנדה

חינוך הוא הנשק העוצמתי
ביותר שבו אפשר להשתמש
כדי לשנות את העולם
נלסון מנדלה

אפשר להגיע עד קצה
העולם על שק, אך אי אפשר לחזור
רוסיה

החדש מענג,
הישן מספק
קובה

קירחים תמיד יכולים
למצוא מסרק
תאילנד

מתח את רגליך רק
עד קצה השמיכה שלך
אפגניסטן

רק על ידי ניסיונות תכופים
לומד הקוף לקפוץ מהעץ
קמרון

כשאתה מוצא פגם,
תן יד
אסטוניה

פוליטיקה אמורה להיות
המקצוע השני העתיק
בעולם, אבל להבנתי הוא
מאוד דומה לראשון
רונלד רייגן

בכל אשה יש מלכה.
דבר אל המלכה,
והמלכה תענה
נורווגיה

כשהדבורה באה לביתה,
תן לה את הבירה שלך;
יום אחד אולי תרצה
לבקר בביתה
קונגו

הילדים שרצו לבית הספר, רצים

הילדים באתיופיה נאלצים לרוץ בבוקר לבית הספר – כי אין הסעות, לאכול הרבה קטניות ואוכל אורגני – כי אין שם פיצות, להתאמץ יותר – כי האוויר הררי ודליל, ולהתאמן שעות ארוכות כדי שמישהו ירצה להשקיע בהם. זה הופך אותם לאצנים הטובים בעולם

מאת שוקי שדה

האצנית האולימפית מסרט דפאר רצה עם ילדים באדיס אבבה צילום: נטי אימנס

לנפש של 1,223 דולר בלבד, המדורגת במ"קום ה-173 בעולם במדד הפיתוח האנושי של האו"ם. לשם השוואה, ישראל, שהשתתפה בשלוש אולימפיאדות יותר מאתיופיה, זכתה עד היום בשבע מדליות בלבד, מתוכן אחת זהב – וזו מדינה שמתגאה בתמ"ג לנפש של 36 אלף דולר.

נהוג לייחס את ההצלחה של האתלטים מאתיופיה, וגם מקניה שכנתה, לשני גורמים: גנטיקה (מבנה מערכת השרירים וכלי הדם) והאקלים. שתיהן מדינות הרריות, והריצה בגבהים, שם החמצן דליל, גורמת להגדלת מספר כמות דלקיות הדם האדומות – ולר"צים קל יותר לרוץ במקומות אחרים. עם זאת, לא כל החוקרים בטוחים שזה אכן ההסי"בר (ראו מסגרת), וגם אם כן, זה לא מסביר כיצד יש מדינות אחרות בעולם, עניות כמו אתיופיה והרריות גם כן, שהספורטאים שלהן לא מצטיינים בריצה למרחקים ארוכים.

הספורטאים כמודל לחיקוי

"הרצים מאתיופיה ומקניה דומיננטים בצורה בלתי רגילה", אומר פרשן האתלטיקה ד"ר גלעד ויינגרטן. "לרדת מתוצאה של 2:05 שעות בריצת מרתון נחשב לתוצאה בלתי רגילה, השפיץ של השפיץ (שיא העולם הוא 2:03 שעות, ש"ש). רק רצים מאתיופיה ומקניה משיגים את התוצאות האלה. למה לא רצים מנפאל ופרו, גם הן מדינות גבוהות? כי אין שם תרבות של ריצה. באתיופיה יש רצון אמיתי לעבוד קשה כדי להגיע להישגים. אני שים שם רצים מגיל צעיר מאות ק"מ בשבוע. לא בכל מדינה יש אנשים צעירים שמוכנים לעבוד קשה כל כך".

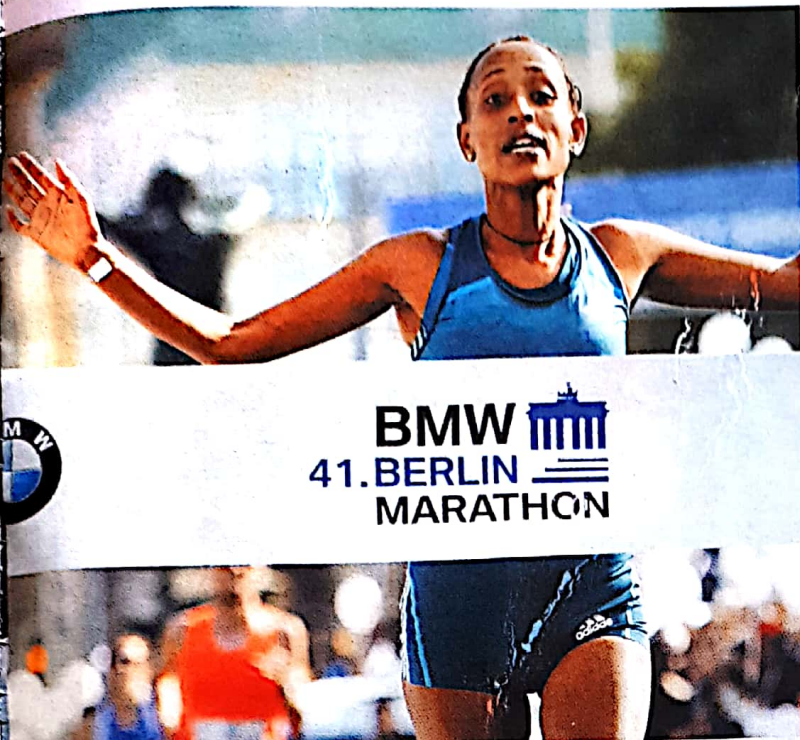
"לרצים מאתיופיה יש יתרון גיאוגרפי ופיזיולוגי, אך בהחלט יש כאן גם משהו תר"ביתי", מוסיף דותן רוזנבליט, בעל תואר שני בפיזיולוגיה של המאמץ ומרצה למורים בחי"נוך גופני במשרד החינוך. "נקודת הפתיחה שלהם טובה יותר, כמי שמתאמנים במקומות גבוהים, וכך מפתחים יכולת לקלוט יותר חמצן, אבל הם נהנים גם מתרבות וממסורת ספורט מפותחת יותר. אם הילדים צריכים ללכת או לרוץ לבית הספר, הספר, השרירים, הגי"דים והעצמות שלהם מתחזקים – ואחר כך קל יותר להעמיס עליהם. בישראל היל"4

ד אמצע שנות ה-90 היתה אתיופיה מוזהה ברחבי העולם עם עונן, מחלות ובעיקר רעב כבד. מאז מצליחה המדינה שבמזרח אפריקה לייצר כותרות אחרות: הצל"חות אולימפיות, בעיקר בתחום הריצות למרח"קים ארוכים. היה זה בעיקר בזכות היילה גבריסלאסי, הספורטאי המפורסם והמצליח ביותר שיצא מאתיופיה, שנחשב גם בעולם לאחד האתלטים הגדולים בכל הזמנים. ב-1996 הוא זכה במדליית הזהב באולימפיאדת אטלנ"טה לריצת 10,000 מטר, הישג שעליו חזר גם ב-2000, באולימפיאדת סידני. במהלך הק"ריירה שלו היה גבריסלאסי אלוף העולם אר"בע פעמים בריצות, וקבע 27 שיאי עולם – מריצת 2,000 מטר ועד מרתון.

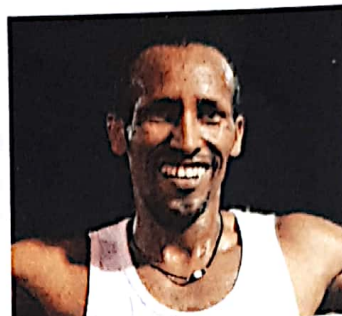
גבריסלאסי, בן למשפחה בת עשרה ילדים שגדל בעיירה המרוחקת כשלוש שעות נס"י מהבירה אדיס אבבה, היה רץ בילדותו מדי בוקר לבית הספר, מרחק של 10 ק"מ, וגם את הדרך חזרה היה עושה בריצה. שנים מאוחר יותר, בתחרויות הבינלאומיות שבהן זכה, היתה זריזות השמאלית עדיין מכופפת כאילו הוא אותו כספרים שאותם נהג לשאת בילדותו. גבריסלאסי אמנם לא היה הראשון שזכה בזהב מטעם אתיופיה (הראשון היה רץ המרתון אבבה ביקילה, שזכה במדליות באולימפיאדות רומא וטוקיו, ואתיופיה זכתה בזהב גם במוסקווה ובברצלונה), אבל גבריס"לאסי נחשב לזה שסלל את הדרך לדור חדש של אצנים אתיופים, שהעמידו אתגר רציני ביותר לשכנה ממזרח, קניה, אף היא מעצמה בתחום הריצות למרחקים ארוכים. ככל אחת משלוש האולימפיאדות האחרונות, זכתה אתיופיה בשבע מדליות בתחום הריצות למ"רחקים ארוכים, ובסידני היא זכתה בשמונה. גם בטבלת שיאי העולם יש ייצוג לא"תיופיה: האצן קניסה בקלה, אחד הכוכבים האתיופים הגדולים של השנים האחרונות, הוא שיאן העולם בריצת 5,000 ו-10,000 מטר, המקצועות הנחשבים החזקים ביותר אצל האצנים מאתיופיה. בקלה זכה במקצו"עות אלה במדליות זהב באולימפיאדות אחר"נה ובייג'ין. כיום, בזכות הריצות למרחקים ארוכים יש לאתיופיה 45 מדליות אולימ"פיות, מתן 21 מדליות זהב. כל זה קורה בא"חת המדינות העניות ביותר בעולם, עם תמ"ג

כעת באולימפיאדה

BMW
41. BERLIN
MARATHON

צילום: ספי מניין

יוסף גוצ'או: "בתחילת דרכם נעזרים האתלטים במשפחותיהם, אבל בשלב מסוים מאמנים מאתרים אותם. סוד ההצלחה הוא התמדה מגיל צעיר ותמיכה של המשפחה והקהילה שנרתמות לטובת ההצלחה הזו"

של אפונה, דברים שהגוף יודע להפוך בקלות לאנרגיה. אוכל אורגני גם מאפשר להתאושש בצורה טובה יותר מהריצות.

לממד הכלכלי יש משקל רב במוסיווציה של האתיופים הצעירים להצליח באתלטיקה. פעמים רבות, כמו במקרה של גבריסלאסי, הריצה היתה כורח שנבע מתשתיות גרועות יותר מכל הריצה באתיופיה היא פשוט דרך לצאת מחיי העוני: כפי שגדולי הכדורגלנים הברזילאים גדלו בשכונות עוני קשות, כך גם באתיופיה הריצה היא החלום הגדול שדרכו אפשר להשיג נידות כלכלית. וכייה בתחרויות גדולות בחריף פירושה לא מעט כסף. כך לדוגמה, הפרס במרתון בוטטון (שבו זכה רץ אתיופי ב-2013) הוא 150 אלף דולר ובמרתון ניו יורק 100 אלף דולר פרטים יש גם בתחרויות כיני לאומיות גדולות שנערכות כל קיץ באירופה.

גבריסלאסי הוא מודל לחיקוי בכל הנוגע לתקווה לצאת מחיי העוני בזכות הספורט: כיום הוא איש עסקים מצליח, שבבעלותו אימפריה עסקית (במונחים אתיופיים) של שלושה בתי מלון, שישה מגדלי משרדים וכי קולנוע, כמו גם עסק לייבוא מכונות וכי לות על מטע קפה. גבריסלאסי פיתח מאוד את תרבות הספורט העממי ואף ייסד את מרתון אתיופיה הראשון. הוא הקים עמותה שמעודדת אנשים לעשות ספורט, והקים מתקנים ומועדוני ריצה, שאליהם באים אתלטים מכל רחבי העולם, גם מישראל, כדי להתאמן. כל זה מחזק את התשתית הארגונית המאפשרת לצעירים האתיופים להצליח.

"במונחים של רמת החיים באתיופיה, הצליחה במרתונים בחריף פירושה הרבה כסף", אומר סלעי. "האצנים שם כל כך טובים שאפילו לודג השני שלהם יכול לנצח במרתון או להגיע למקומות גבוהים וליהנות מהפרסים. כשגרת באתיופיה, ראיתי את האתלטים המצטיינים שלהם נוסעים באדיס אבבה במכוניות

אוכלים ארוחות בוקר ועושים אימון גם בערב. באמצע יש חדר כושר. כמובן, יש להם יחסי גומלין עם הקהל הרחב. הכדורגל שם פופולרי, אבל הוא ברמה בינונית מבחינה כיני לאומית. מאחר שהאתיופים מעולים באתלטיקה, מי שמצליח מקבל אהבה אדירה מהקהל. גם זה משפיע."

לדברי גוצ'או, סוגיה חשובה אחרת היא התוונה. בניגוד לאתלטים במקומות אחרים בעולם, הרצים שגדלים באזורים ההרריים של אתיופיה אוכלים אוכל אורגני, לא בשל טרנד בריאותי כלשהו – אלא פשוט כי זה מה שיש. "זה מה שהם אוכלים מאז שהם זוכרים את עצמם", אומר גוצ'או. "חשוב שספורטאי יאכל כמה שפחות ג'אנק פוד. באתיופיה אוכלים הרבה מאוד קטניות, כמו עדשים וסוגים שונים

נשלחים למועדונים באדיס אבבה או בערים אחרות, שם הם משויכים לאגודות ספורט ולמועדונים, ואז כבר נכנסים לעבודה עם איגוד האתלטיקה האתיופי. סוד ההצלחה הוא התמדה כבר מגיל צעיר ותמיכה של המשפחה והקהילה שנרתמות לטובת ההצלחה הזו."

לדברי אורי סלעי, מאמן אתלטיקה קלה המאמן בני נוער והתגורר כשנה באתיופיה, האתלטים האתיופים המצליחים השפיעו על הדורות שבאו אחריהם לא רק בשל עצם ההצלחה, אלא גם בשל הדרך שעשו. "הספורטאים האתיופים הם מודל לחיקוי של ממש עבור הנוער שם. זה לא כמו שבארץ כדורגלנים קמים בשעות בוקר מאוחרות, והם בכל זאת נעוצים ונחשבים מודל לחיקוי. החברה באתיופיה קמים ב-5:00, עושים אימון בוקר

►► דים לא רגילים לזה, ויותר קשה להם." הסרט "עיר הרצים" (Town of Runners) שיצא לאקרנים ב-2012, מספר את סיפורה של תרבות הריצה באתיופיה. הבמאי ליווה ב-2008-2011 שתי נערות מהכפר בקוג'י שבמחוז ארסי, אזור הנמצא כ-3,000 מטר מעל גובה פני הים, שממנו יצאו כמעט כל האתלטים הגדולים של המדינה. מבקוג'י לבי דו, שבו 16 אלף תושבים, כבר יצאו שלושה אלופים אולימפיים – בקלה; האצנית טירנוש דיבאבה, שזכתה בשלוש מדליות זהב – שתיים בבייג'ין ואחת בלונדון; ודרטה טולו, שזכתה בשתי מדליות זהב – בברצלונה וכי סידני – והיתה האשה האתיופית הראשונה שזכתה במדליה אולימפית.

בקוג'י הוא כפר נידח, שעד לפני שנתיים כלל לא היה אליו כביש גישה. משאיות היו מגיעות אליו בדרכי עפר, שבחורף היו נהפכות לבוציות ולא עבירות. כמעט כל תושבי הכפר הם חקלאים שעובדים בשיטות לא מודרניות. העוני הוא עובדת החיים הבסיסית במקום מסוג זה, אבל בשביל לרוץ לא צריך הרבה – מספיקות נעלי ריצה (ויש גם לא מעט כאלה שרצים יחפים: ביקילה זכה במרתון של רומא ב-1960 ללא נעליים) ושטחים פתוחים, ושם יש כאלה בשפע.

את חסרונם של הכסף מרגישים בעיקר כשרוצים להתאמן או להתחרות בערים הסמוכות. באחת הסצנות בסרט מראים את המאמן המקומי, זה שאימן ראשון את האצנים שזכו מאוחר יותר במדליות אולימפיות, אוסף את הנערים והנערות המתאמנים אצלו ונותן תדריך לקראת נסיעה לתחרות בעיר המרוחקת שלוש שעות נסיעה. לדבריו, התקציב שהם הצליחו לגייס הוא 7 דולרים לאחד, ועם זה צריך להסתדר.

"בכפרים המרוחקים האלה אנשים חיים מהיד לפה", אומר אלוף ישראל לשעבר ברי צות בינוניות וארוכות מוצא אתיופי, יוסף גוצ'או, שכיום מנהל את מועדון הריצה GRC ומאמן בו בשנים האחרונות נסע גוצ'או כמה פעמים להתאמן באתיופיה, והוא מכיר היטב את מחוז ארסי. "בתחילת דרכם נעזרים האתלטים במשפחות שלהם, אבל בשלב מסוים מאמנים מאתרים אותם. סוד ההצלחה הוא התמדה מגיל צעיר ותמיכה של המשפחה והקהילה שנרתמות לטובת ההצלחה הזו"

ילד בכפר אתיופי. אחת המדינות העניות בעולם צילום: ירון קמינסקי

האצנים האתיופיים המצטיינים באולימפיאדות

טירנוש דיבאבה (נשים)

שלוש מדליות זהב

שתי מדליות ארד

מסרט דפאר (נשים)

שתי מדליות זהב

מדליית ארד

קנניסה בקלה (גברים)

שלוש מדליות זהב

מדליית כסף

היילה גבריסלאסי (גברים)

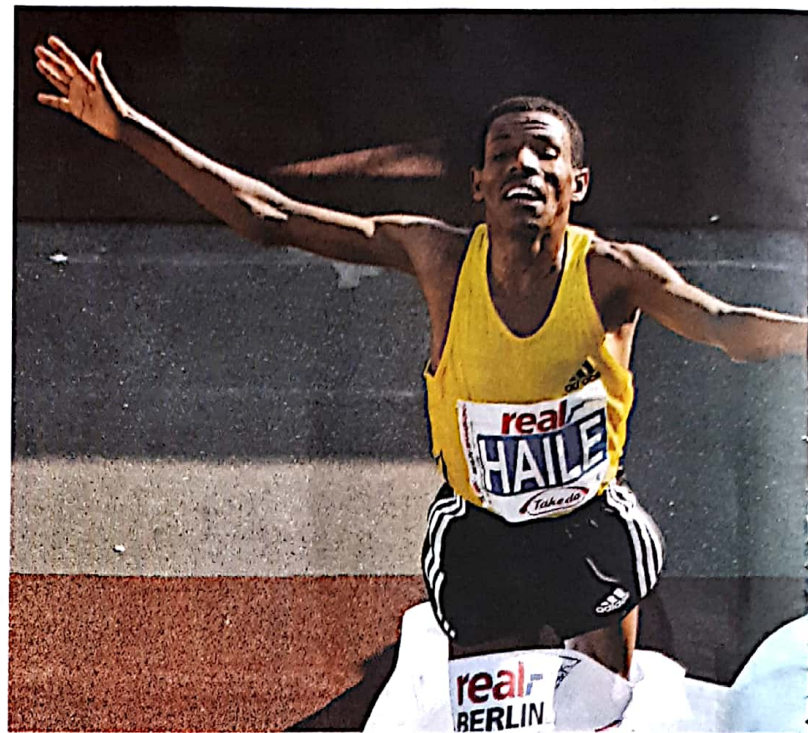

שתי מדליות זהב

שתי מדליות זהב

היילה גבריסלאסי הוא מודל לחיקוי בכל הנוגע לתקווה לצאת מחיי העוני בזכות הספורט: כיום הוא איש עסקים מצליח, שבבעלותו שלושה בתי מלון, שישה מגדלי משרדים ובתי קולנוע, כמו גם עסק ליבוא מכוניות ובעלות על מטע קפה

טירפי צנאה והיילה גבריסלאסי. המרתונים מכניסים לאתלטים הרבה כסף צילומים: אידי

עם כל המתקנים הראויים, כולל פיזיותרפיסטים ותזונאים. המרוצים האלה צריכים לפעול בכל הארץ, כי בכל מקום יש כישרונות, אבל אם הכל יתרכז באזור המרכז – נחמץ כישרונות רבים. בנוסף, צריך לתגבר את שעות האימון הגופני בלילות. הספר חשוב גם לזכור שההדק וההשקעה חשובות לא פחות מהמטרה. אם נהיה מוכוונים תוצאה בלבד, לא נתאמן כמו שצריך. בספר הבינו את זה ובהחלטה לאומית פתחו מרכזי ספורט בכל רחבי המדינה, הכשירו המון מאמרים וזה השתלם להם – הם השתלעו על הרבה מאד ענפים, בהם כדורגל, כדורסל וטניס. טוב בזמן קצר יחסית, מה שמראה שבעבודה נכונה והשקעה אפשר לצמצם פערים. ■

השתתף בהכנת הכתבה: קינן ראובני

אבל ממה הוא אמור להתפרנס עד אז? לדברי ד"ר רפי וישניצר, רופא מומחה לס' פורט ומאמן אתלטיקה, "אתלטיקה לא נמצאת בראש סדר העדיפויות בישראל, וכך גם השכר למאמנים. נראה שנזכר עובד זה על מאמנים לעסוק גם בעיסוקים אחרים ולא רק באימון כדי להתפרנס". באתיופיה המצב שונה. "שם רוב המאמנים עושים זאת במשרה מלאה", אומר גוצ'אר. "הם מועסקים על ידי מועדוני הריצה, על ידי הממשלה, או על ידי סוכנים מאירופה. מאמן אתלטיקה קלה זה מקצוע לכל דבר, שאפשר להסתמך עליו".

רוונבלט מצביע גם על היעדר תשתית כדי ללכת יותר החסרה בארץ. "לא מספיק אנשים עושים פעילות גופנית בישראל. כדי לשפר את ההישגים שלנו צריך להקים יותר מרכזים מקצועיים לספורט שישלבו לימודים וגם ספורט,

ויש חשש שמגמה זו תולוג לאתיופיה, ככל שסוכנים מאירופה יגבירו את האחיזה שלהם אצל האתלטים במדינה.

"אפשר לצמצם פערים"

סוד נוסף להצלחה האתיופית הוא ההשקעה במאמנים אישיים. בניגוד לישראל, באתיופיה מאמנים יכולים להקדיש את כל מרצם ויכולתם לעיסוק בספורט, כדי שתנייתם יגיעו להישגים. "למאמנים בישראל אין ממה לחיות", אומר בר-זאב. "עם 40 שנות ניסיון, אני יכול לומר שהישגים באתלטיקה קלה הם פועל יוצא של ספורטאי עם נתונים אישיים טובים ומאמן אישי טוב. בישראל, המאמנים האישיים לא מקבלים את התנאים שהם צריכים מאמן של ספורטאי שעובר קריטריון לאולימפיאדה מקבל מענק של 30 אלף שקל.

טיוטה ובגיפים. זו רמת חיים שהם לא יכולים היו להגיע אליה בשום דרך אחרת". "הריצה למרחקים ארוכים היא סוג של נכס לאומי באתיופיה, זה דבר שנותן להם הרבה כבוד ויוקרה", מוסיף מאמן האתלטיקה הוותיק איליה בר-זאב. "טורקיה ומדינות המפרץ הפרסי מבקשות לקנות אתלטים אתיופים: הן משלמות להם משכורות עתק ומעניקות להם ביטחון כלכלי, והאתלטים האתיופים מייצגים אותן בתחרויות ובאולימפיאדות. הסוכנים האירופאים שמגיעים בשנים האחרונות לאתיופיה מגדילים את פוטנציאל ההשתכרות של האתלטים האתיופים בתחרויות בוירה הבינלאומית". עם זאת, הסוכנים האלה טומנים בחובם גם סכנה: חשיפה של הרצים האתיופים לתרבות הסמים בספורט. באחרונה התגלו מקרים של שימוש בסמים בקרב אצנים קנייתים

לגנטיקה יש חשיבות, אבל זה לא יצליח בלי עבודה קשה

בארץ. מכאן שהשפעת הסביבה על תוצאות הריצה קטנה או וניחה דבר שמתיר את הגנטיקה כהסבר טוב ליכולתם.

האם באמת יש השפעה לריצה בגנטיקה?
"הספורט המקצועי מלמד שאימונים בגובה מובילים לשיפור הישגים בתחרויות בגובה, ואינם מובילים לשיפור הישגים בתחרויות בגובה פני הים. אבל, בכל הדיון הזה ראוי לציין שהיו וישנם רצים טובים, בעבר ובהווה, שאינם ילידי אתיופיה שהתאמנו קשה יום-יום לא במחנות אימונים באתיופיה אלא בסביבות מגוריהם. הם רצו היטב לצד עבודה ולמודים, גם בתחרויות גדולות, כמו אליפות עולם ואולימפיאדה. מי שרוצה להצליח בריצות מרחקים צריך כנראה גנטיקה טובה (ללא קשר לצבע העור) רצון עז להצליח והתמדה באימונים קשים לאורך שנים."

שנמדדה בריצה על מסילה היתה דומה בשתי קבוצות הרצים, בעוד שמהירות הריצה באזור הסף האנארוכי (מהירות ריצה בקצב מהיר שאותו אפשר לקיים לאורך זמן) היתה גבוהה יותר בקרב רצים ילידי אתיופיה בהש' וואה לזו של רצים האחרים.

רצים אתיופים נמנים עם טובי רצי המרחק קים פעולם. מדוע רצים ישראלים ילידי אתיופיה רצים היטב? האם באמת יש כאן מרכיב גנטי?

"קרוב לוודאי. רוב הרצים הישראלים הטובים ילידי אתיופיה הגיעו לארץ כילדים או נערים, אכלו כאן, למדו כאן, התאמנו כאן כמה שנים. רצים אלה היו חשופים סביבתית לאותה סביבה כמו הרצים שלא נולדו באתיופיה. כקבוצה, הרצים ילידי אתיופיה רצים טוב כמו או יותר מהרצים האחרים

בר לאור המחקרים שביצעתם?
"יוצאי אתיופיה מהווים 1.5% מכלל האוכלוסיה בישראל. למרות זאת, הם שוליים בריצות המרחקים בארץ לאורך שנים בקרב ילדים (עד גיל 15) קדטים (עד גיל 17) נוער (עד גיל 19) ובוגרים. יש מעט קדטיות, נערות ונשים ילידות אתיופיה, שמשתתפות בריצות מרחקים תחרותיות, כנראה מסיבות הקשורות למסורת. למרות זאת, רצת המרחק הטובה בארץ בשנתיים האחרונות נולדה באתיופיה.

"בדקנו לאורך כמה שנים מדדים פיזיולוגיים של רצים תחרותיים ילידי אתיופיה מול רצים תחרותיים ילידי הארץ וארצות אחרות. מצאנו שהמדדים הלכביים היו נמוכים יותר בקרב ילידי אתיופיה בהשוואה לרצים האחרים. מהירות הריצה המרבית

ההצלחות הבינלאומיות של ספורטאים מק' ניה ומאתיופיה בריצות למרחקים ארוכים מעסיקות מדענים, פיזיולוגים ורופאים מכל העולם, המבקשים לפענח אם באמת יש לכך סיבות גנטיות. פרט לכך, יש הטוענים כי החיים באזורים הרריים גבוהים מקנים יתרון לרצים ממזרח אפריקה. ישראל, בהיותה מדינה קולטת עלייה מאתיופיה, יכולה לשמש מעבדה לבחינת השאלה הזו. ביחידה לר' פואת ספורט בבית החולים קפלן ערכו בשנים האחרונות כמה מחקרים במטרה לענות על השאלות האלה. כדי לברר את הממצאים, שוחחנו עם ד"ר רפי וישניצר, אחד הרופאים במרכז, המשמש גם כמאמן ריצה.

רצים ילידי אתיופיה שולטים בריצות המרחקים בארץ מזה שנים. האם יש לכך הס'

באמצע כל זה מנשב לו משב רוח נעים ונוסטלגי ממחנה קיץ אחר, מלפני שנים, שונה אך מאוד דומה, שבו לא נאסר על החני-כים להשתמש בטלפון סלולרי כי פשוט לא היה. גם במחנה ההוא, שבו ההורים היו הילדים, שמחו מאוד לראות את ההורים ביום ביקורי המשפחה, אך גם הרגישו שהביקור מפר איזה סדר ילדי מנותק שנוצר שם.

הרגעים הטובים ביותר מהילדות, אלה שננצרים גם בבגרות, הם אלה שלרוב ההורים אינם נוכחים בהם. בספר "Homesick and Happy" מהשנה שעברה, שכותרת המשנה שלו היא "כיצד זמן ללא ההורים עוזר לילדים לצמוח", עוסק המחבר, פסיכולוג הילדים ד"ר מייקל תומפסון, בתופעה האמריקאית של מחנות קיץ. שם זו חוויה קולקטיבית, הכוללת שהות באזור כפרי, ליד אגם, ופעילויות ספורטיביות וקיציות לתקופה

דני עמית: "המחנות מחוץ לבית הם סוג של תחנת ביניים -

הנעה בין שבוע לחודשיים. במחקר שעשה תומפסון בקרב מבוגרים, שהתבקשו לספר על זיכרון ילדות שלהם, יותר מ-80% בחרו בזיכרון שבו ההורים אינם בנמצא. לפי המחבר, ילדים מעדיפים להגיע להישג כלשהו מבלי להתחשב במה שההורים יגידו על כך. תחושת הביטחון העצמי שלהם מההישג הזה גדולה יותר משום שהם מרגישים כי הגיעו אליו לגמרי בעצמם. לכן על הורים לרחוק את ילדיהם למקום שבו יוכלו להיווצר 80% מהזיכרונות שלהם, נאמר בכתבה באתר "סלייט" מהשבוע שעבר שציטטה מהספר הזה. מקום שהם יוכלו לחקור, להסתכן ולהתנסות בזהויות חדשות. מחנה קיץ של הצופים או של תנועת נוער אחרת - או כל חלופה אחרת של קייטנה מרוחקת מהבית, כמו סאמר סקול בחו"ל, אי-קאמפ, משלחות יהודיות-ערביות בחו"ל, קאמפ אמריקאי, קייטנות אילוף כלבים בקיבוץ בצפון וכו' - הם הזדמנויות טובות לאפשר לילדים לגבש את הזיכרונות העתידיים שלהם.

צוללנים חובבים גילו במקרה ספינה שטבעה ובין שרידיה מטבעות ופסלים

המטמון שהמתין בנמל קיסריה 1,600 שנה

ניר חסון

אוצר ארכיאולוגי ימי יוצא דופן הוצא בשבועות האחרונים מהים בנמל קיסריה: בין שרידי ספינה שטבעה לפני 1,600 שנה אותרו עוגנים, פסלי ברונזה, מטבעות, חפצי נוי וכלים לתפעול הספינה.

המטמון התגלה במקרה על ידי שני צוללנים חובבים מרע' ננה, רן פיינשטיין ועופר רע' נן. בצלילה שעשו לפני פסח הם גילו כי בשל שינויי זרימה נח' שף מתחת לחול בקרקעית הנמל קטע קרקע ועליו שרידי אונייה טרופה. השניים דיווחו לרשות העתיקות על הממצא וכשבעות האחרונים ערכו אנשי היחידה לארכיאולוגיה ימית של הרשות, בשיתוף קרן רוטשילד קיסריה, צלילות רבות להוצאת השרידים מן המים.

האוצר, שמקורו בספינה מה תקופה הרומית המאוחרת, כר' לל נר ברונזה מעוטר בדמות אל השמש סול, צלמית (פסלון) של אלת הירח לונה, נר בדמות ראש אפריקאי, שברי שלושה פסלים שנוצקו בגודל טבעי, חפצים מעור' צבים בצורת חיות כגון לווייתן,

ברז ברונזה בצורת חזיר בר שעל ראשו ברבור, ועוד. נמצאו גם שבי' רי קנקנים גדולים ששימשו לני' שיאת מי שתייה לשימוש הצוות בספינה ולהובלה בים.

הצוללנים מצאו גם שני גר' שים המורכבים כל אחד מאלפי מטבעות. במקור היו המטבעות בתוך כד' הם החלידו ונדבקו לגוש שקיבל את צורת הכד' שבו הונחו. המטבעות נושאים את דיוקנאות הקיסרים הרומיים קור' נסטנטינוס וליקיניוס. להערכת יעקב שרביט, מנהל היחידה לא' רכיאוולוגיה ימית, הספינה נשאה "מתכות למחזור", כלומר חל' קי פסלים ושברי ברונזה שנועדו להתכה מחדש. הספינה, להער' כתן, נקלעה לסערה בפתח הנ' מל והתרסקה על שובר הגלים. ממיקום העוגנים מסיקים שרביט' וסגנו דרור פלגר כי הימאים ניסו לבלום את היסחפות הספינה אל שובר הגלים באמצעות השלכת העוגנים, אך אלו נשברו. להער' כתן, מכלול ארכיאולוגי ימי כזה לא התגלה בישראל ב-30 השנים האחרונות. לרוב, פסלים וחפצים עשויים מתכת מהתקופה הזו לא שרדו כי נהוג היה להתיך ולמח' זר אותם.

העתיקות שנמצאו בים. על פי ההערכות, הספינה נקלעה לסערה בפתח הנמל צילומים: רן פיינשטיין וקלרה עמית/רשות העתיקות

אמא טרייה . אראלה טהרלב-בן-שחר

משחק בלי שם

**את המשחק הזה אסור לארוז, אסור
ל: דיר לו חוקים, ומלבד יודעי סוד
מ: טים - אסור לאחרים להביט בו.
הוא קודש הקודשים של הילדות,
מבוגרים לא יוכנסו לשם**

מקרא שמה של הכתבה בווראי נתקפים כל היזמים ביי
נינו תזוית. הקופירייטרים וראי חושבים: משחק בלי
שם? אין בעיה, מיד נמצא לו שם. שם שיתן לו דימוי,
אריזה, הגדרה. הסטארט-אפיסטים בווראי חושבים - רעיון חדש?
מיד נצוד אותו, נשקוד על פיתוחו, ומוחם הקורח כבר ממפה את
מאגר המשקיעים שאפשר לגייס לעניין. אנשי השיווק בווראי
חושבים איך אפשר לשווק דבר כזה, וכן הלאה... כאלה אנחנו,
המבוגרים. רוצים הגדרות, רוצים כותרות, רוצים סדר והתקרי-
מות.

אבל משחק בלי שם הוא דווקא התחום של הילדים. אסור לקי-
רוא לו בשם, אסור לארוז אותו, אסור להגדיר לו חוקים, ומלבד
יודעי סוד מעטים אסור לאחרים להביט בו. הוא קודש הקודשים
של הילדות, מבוגרים לא יוכנסו לשם.

משחק בלי שם הוא הדבר הזה שבני עושה, כשהוא בונה תפי-
אורות קטנות במיתו או על שולחן המטבח. ציורים שמצא באר-
סף העבודות שלו, ורפי צביעה מראש השנה של השנה שעברה,
נתמכים בקושי על ידי קופסת דבק ושתי קופסאות גפרורים, ומי
שמשים כמסך ראשי. פנס קטן יכול להאיר את זירת האירוע,
ובפנים מוצאים את עצמם פריטים שמעולם לא חשבו שיישבו זה
ליר זה. בובת "מקדונלד'ס" שמנמנה, שאמורה לעמוד אך לעי-
תים היא נופלת, ליר "בובה" שנוצרה ממפית בית קפה שבמרכז-
זה גפרור, מחזיק מפתחות בצורת כלבלב, ופיקצ'ו מחשמל
שנקנה במיטב כספנו ב"טויס.אר.אס".

אם אציץ למשחק, יגער בי בני קשות, וייתכן שאף יפסיק את
המשחק בבושה ובזעם. לכן, בחסות שטיפת הכלים, אני מנסה
להטות אוזן. אני שומעת מלמולים, וככותבת תסריטים אני מני-
סה למצוא את העלילה. אך לא, משחק בלי שם אינו הצגה שבה
יש משחקי תפקידים ברורים. זה משהו שלא נועד להיות מובן.
אני רואה שהבובות משנות את הפוזיציה שלהן אחת ביחס לש-
נייה, ומנסה ליצור איזה אלגוריתם שיסביר את החוקיות שבת-
נועתן, אך שוב נפלתי לפח של החשיבה הבוגרת.

הכלים בביתי כבר נקיים, אבל המשחק בלי שם אינו נגמר.
אני עוברת לקפל כביסה. מזווית העין אני מסתכלת עליו, שקוע
כך בעולם הקטן הזה, מתבונן בריכוז. 'אמא, דיו'. נתפסתי
על חם.

הכביסה נגמרת וכבר אין לי רעיון מה לעשות. התוכניות
שלנו לא ברורות לי. מה נעשה אחר כך, ומה בעצם אנחנו עו-
שים עכשיו? אני מסתובבת בחוסר נחת סביב שולחן המטבח,
ומשבתת אותו - כמה יפה אתה משחק לכד. בסוף הוא מבין את
הרמז ואומר, "אמא, כבר אפשר טלוויזיה?". "רק תוכנית אחת",
אני עונה.

x

חשפה פנימה אילון בלעד

סביבון

האם היה זה דוד יהושע זילברבוש שחידש את המילה או איתמר בן יהודה כשהיה בן חמש? כך או כך, הסיבוב, הכרכור, החילול והסחרור כבר היו קיימים שנים רבות לפני כן

לעברית עשר מרשים של שורשים שבאמצעותם אפשר לתאר תנועה בסיבוב. כל אחד ואחד מהם יכול היה לשמש במשקל כזה או אחר בשמו של הסביבון בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20, כאשר חלוצי הדיבור העברי חיפשו תחליף לאוסף הלועזים ששימשו את היהודים למשחק ההימור רים העתיק שהפך לסמל חג החנוכה. מחדשי הלשון יכלו להשתמש בשורש ה.ה.ה. שממנו גורנו את דוך, אדם המסתובב בין הכתים ומוסר מכתבים. יש הטוענים שהמילה מדורה נובעת מסידור העצים הבר ערים בעיגול או אולי מאופן הישרי בה של המתחממים סביבה, אם כי ייתכן שהמילה נובעת משורש ה.ה.ה. אחר – זה שהביא לנו את קדור וקדיה ואולי גם את דור.

גם על השאלה אם המילה קדור מקורה במילה דור בתוספת כ' הדמיון או שמדובר בשורש כ.ה.ר חלוקים הבלשנים. משני המופעים המקראיים של המילה בספר ישעיהו נראה שמדור בר ב"כ' הדמיון: "ותחיתי כדור עֲלֶיךָ וְצִחִי עֲלֶיךָ מִצָּב וְהִקִּימִי עֲלֶיךָ מִצֵּרֶת" (ישעיהו כ"ט, ג'). קרוב משפחתו של השורש ה.ה.ה. הוא השורש ה.ה.ה. המי שמש בערבית ובארמית במשמעות של תנועה בסיבוב, וממנו קיבלנו את המילה דאָר.

שורש נוסף המורה על סיבוב הוא ח.ו.ג. שורש ארמי במקורו, שמופיע רק פעם אחת במ"קרא: בספר איוב, בפועל חָג (כ"ו, י'). משורש זה קיבלנו את המילה חוג – מעגל חברים או קבוצת אנשים הסובבת סביב עניין מסוים – ואת המְחֻוּגָה, מכשיר שאיתו מציירים עיגול וכי עבר גם החלק בטלפון שאיתו היו מְחַנְּגִים. סביר שהקשר בין חיוג וסיבוב נעלם ממי שנולד אחרי 1985. קרוב לשורש ח.ו.ג. יש ע.ו.ג. שממנו קיבלנו את הפועל עָג המורה על תנועה במעגל כמו בשירו של אהרון אשמן ("עוֹגָה, עוֹגָה, עוֹגָה – כְּמִעֵגֶל נְחוּגָה") וגם העוֹגָה שאנחנו אוכי לים נגזרת מאותו שורש, כך שאפשר להניח שהיתה במקורה עגולה.

גם השורש ח.ו.ג. מורה על סיבוב. אנחנו מכי רים אותו מהשם המגונדר לריקוד – מחול – ומשתמשים בו בלי משים כשאנחנו אומרים "חֻוֹר חִילָה". וכן יש לנו השורש ס.ח.ה. שממנו נגזרו סוּחָה, שהוא אדם העובר מקונה לקונה בתנועה מעגלית, הסְחָרְחָת הנגרמת מסיבוב מהיר ותכוף מדי וגם הביטוי סְחֹר סְחֹר, המי עיד על עקיפה וסיבוב מטאפוריים סביב נושא מסוים, במקום גישה ישירה אליו. צמד שורשים נוספים שהורו במקור על

תנועה וצורה מעגלית אך אינם ברורים מעליהם הם: נ.ק.ה. המשמש במילים כמו קָקָה, הקיף ות' קופה, וס.ה.ה. המשמש במילה סָהָה שפעם הורי תה על צורתו העגולה של הירח המלא והיום משמשת גם כדי לייצג את צורתו החסרה (כמו במילה העברית לקראסון, סְהָרֹן, או בארגון הסהר האדום). שורש זה קיים גם בצירוף בית סְהָר המופיע במקרא שמונה פעמים, כולן בסיפור מאסרו של יוסף במצרים (למשל, בראשית ל"ט, כ'). ייתכן שמדובר בצורתו העגולה של המכנה או בעובדה שהוא מוקף בכל צדדיו.

השורש ע.ג.ל. שממנו קיבלנו את העגול והת' כשיט העגל במקורו, עֲגִיל, דווקא וזה לשמש בשם עברי לסביבון לפחות פעם אחת – ב"הצפירה" ב-1904. שם, במאמר בשם "דמי הח' נוכה", מסביר סופר אנונימי את חוקי המשחק ומכנה את הסביבון עֲגִילָל. קיימים גם השורש ג.ל.ל. וגרסתו המרובעת, ג.ל.ג.ל. המשמשת במי לים כמו גִלְגָל ובפעלים כמו גִלְגָל. גם פועל זה וזה לשימוש מוגבל בשם לסביבון; יהושע שטיינברג (1839-1908), מדמויות המפתח בה' תחדשות העברית, קרא לו גִלְגָלָן.

השורש ח.ו.ר. מורה גם הוא על סיבוב. יש שיחלקו על כך שאיש שְחָר באמת עשה תנועה סיבובית, אך בנוגע לחוֹר, מכתב שעובר בין קבוצה של אנשים, אין מחלוקת. מדובר בתרגום המונח האנגלי Circular. על פי

שורש זה החליט מנדלי מוכר ספרים לחדש שם עברי לסביבון – חֻוֹר – שם ששיבץ בספרו "בימים ההם" (1903): "בלילי חנוכה – הקטנים מגלגלים על השלחן את החורור, הוא כידוריעופרת, והגדולים משחקים בקוביה ואוכלים צפיחיות בשומן". לחיים נחמן ביאליק היו תוכניות אחרות לחוֹרֹר וב-1930 אימץ ועד הלשון את הצעתו לה' שתמש במילה זו בשמו העברי של הפרי שרוסים מכנים קרוֹוֹיֹובניק ודוברי אנגלית מכנים גוסברי.

ביאליק העדיף לחדש לסביבון שם עברי שגור מהשורש כ.ה.כ.ה. המוכר לנו מהפועל כָּרַכָה, להסתובב סביב משהו, בדרך כלל בליווי חנופה – ומשמה של הכְּרָכָה, אמי צעי תחבורה בעל גלגלים. הוא חידש את המילה כְּרָכָר וסיבצה בתרגומו הע' ברי לאסופת זיכרונות של מרדכי בן-עמי, "חנוכה", שאתה אור ב-1894. בכמה מהג' רסאות של שיר החנוכה הידוע "לכבוד החנוכה" כה' מופיעה השורה "מורי הביא כְּרָכָר לי כְּוֹעֹפֶתֶת יְצוּקָה – יוֹדְעִים אֶתְּ לְכָבוֹד מִי? לִי כְבוֹד הַחֲנֻכָּה!" אף על פי שביאליק לא התנגד לגרסה המקובלת יותר של שירו, שבה כְּרָכָרֹו מוחלף בְּסִבְיֹוֹן.

בסוף, כידוע, השם הנבחר היה סְבִיבֹוֹן, הנ' גור מהשורש ס.ב.ב. שורש זה נתן לנו את המי לים סיבוב, מְסָבָה (במקור קבוצה של אנשים היושבים סביב שולחן) ואת הִסְבָּה, אחותה של התוצאה (דרוש דמיון מפותח כדי לקשור בין סיבתיות לתנועה סיבובית, ויש, כדוגמת יונה אבן ג'נאח, שדוחים את הקשר הזה על הסף).

בטלית חידוש המילה סְבִיבֹוֹן שניים אוהוין: מצד אחד, העדות הכתובה המוקדמת ביותר לשם זה היא במאמר שדוד ישעיהו זילברבוש פירסם ב-1897 ב"הצפירה", שבו טען במפורש שהוא חידש: "הנה טרם הודעתי מה שם המתנה הטר' בה שיש לי בבית גנוי. הנני ואניגד: סביבון שמה. הוא הוא השם אשר אני קורא בעברית במשקל שפיפון לכלי צעצועים של הילדים בחנוכה שקר' רין דראדיל בלעז".

מצד שני, שנים רבות אחר כך כתב בויכר-נותיו איתמר בן-יהודה שהוא חידש את המילה כבר ב-1887, כשהיה בן חמש: "פתאום קפצתי לקראת הורתי: 'אמא! הנה מצאתי סבי' בון לחנוכה'. אמי חיבקתני והעתירה עלי נשי-קות מרוב התפעלות: 'מה יפה המילה אשר יצרת, בני! הנה כך נוצר הסביבון, השגור זה עשרות שנים בפי כל ילדי העברים'".

המורה העבירה את פרטיהם לחברת ההפקה, שביקשה מתלמידה לארגן קבוצות נוספות • משרד החינוך: נברוק

ממתי ישיבה כקהל בתוכנית
רילאקסי היא יעד הולם לטיול
בית ספר? חטיבת בנינים במרכז הארץ
שלחה בינואר כיתות על תוכנית "הכר
כל האב לאורוויון" עד השכון שעות
הלמודים. היא גם העבירה לחברה,
ללא ידיעת ההורים, את פרטי היל-
דים, ובהמשך זו פנתה ישירות לת-
למידה, שתארגן לה בקצוות נוספות.
היום תתלונן מרדכי אימה במסטרסה בגין שר
וגיהול עסקה מול קטיו.

ויהיו עסקה חזקתו
הוא (15) קיבלה חיותה,
רש אבות שהייתה עם הכיתה
בתוכנית, מתמי מקול סרי,
השביעה לה לארגן קבוצה
לדורו של "האה הנדול".
היא רצתה לדעת אם נהני
תי באולפן והוציעה לי לארגן
52 ילדים להעביר לה שמות
וטלפונים; והיא אמרה, "הם
ישלחו אותיבוס במוצאי שבת
לאסוף אותנו, ויחזירו אותנו
באוסף חצות. התחלתי להרז
בכוסטאפ ולעניין ילדים. העבר
תי לה רשימה, אבל ייתב יהיה
לפני גיל 15, או היא אמרה למי
צוא ילדים אחרים. עד שעשיתי
את זה לא היה מקום למצואם
היא הציעה לברוק עד כולם אם
מתאים להם להגיע בעוד שבוע".
כאן התערבה האם. "לחלתי"
את הטלפון מהילדה כדי לתת
לשם הנגיני, שמספיקה אותה כבר
וביום לארגן לה קבוצת, ואיש
לא מבקש לדבר איתנו, והורים
היא אמרה לי: "כשנפגש את רשי
מת הילדים עם כל הפרטים, נשלח
לך הסכם ההתחייבות ואת ציודי

לחתום עליו. רק אז גילית מה שלא נצמיר לבתי הורה אחד צריך לקחת אחריות, שאם לא יגיעו כל הילדים – 52 במספר – הוא ייקנס ב־500 שקל".

היא זעמה. "רדנתי" מהקופסה, האז אומרת "שאלתי איך הם בכלל הגיעו לנייד של הבת שלי. הסתבר שהמורה הטיחה על ילדה אחת להחין ורשימה, עם הפרטים של כל הילדים שיצאו לפני הורס, וכאומה רשמה. הבעל שלי לא חתם עליה. חתמה שמה. הילד "ממון" הגיעה שיחה שערכה

אחמול האם עם החברה. היא שאלה אם המליצו על בתה כי "היא ילדה שמארגנת טוב", והנציגה עונה: "לא, היא פשוט עלתה כחכה מתוך רשימה". כשהאם שואלת מאיפה הרשימה, עונה הנציגה: "הילדים גרשמים כשהמורה שואלת מי רוצה".

האם: "את המורה העבירה לכס?"
נציגה: "כן".
מסבירה: "אני מתחייבת להגיע 52
תלמידים ולמחזה. כדאי שהילדה תא-
בן 60 תרצה, תלמידים, אפילו יותר ואז גם
אם יבטלו, יהיו מספיק ולא יהיה קנס".
ואכן מסתבר שהחברות בנינים
ותוכניות שלוחים כיתות ליהדות קהל
בריאליט, מול קהל טי.ו. לפני זמן
כזה האלפ, החברה ורשה, מלבד
שמן האלפ, תאריך לרש, מספר
שירותות ומספר טלפון.

עודת הוריו ומשפחתו.
לפני היותו מנכ"ל משרד החינוך, איו מסכור מידע על תלמיד למי שאינו וסומך כזה. "באיוו זהו בית הספר ועביר את פרטי הורים שלנו?"
תשובת האם. "זוא מגייסים אתם יעבור עבור אותה תורה, בלי תש' זום, ולארגן לו, בשעות בית הס' תש' קבוצות לזרים שמלאו לה את תאלפן. הורים לא מדעיים שישום ילדים. משרד החינוך חייב לעזור את זה."
לצד הלונה במסגרתה, אמ' זה האם שתחליף את מספרה של הילדה. "אם יודע לאן הוא יתגלגל, אותה לרבר נוסף."

ממשרד החינוך נמסר אתמול כי "המשרד אינו מכיר את התופעה, והגושא ייברק".

מקהל י"י נמסר: "אנו מתא"מים קהל מול גופים רבים, בהם משרד החינוך, ומקבלים פניות רבות מבתי ספר, שרוצים לאר"

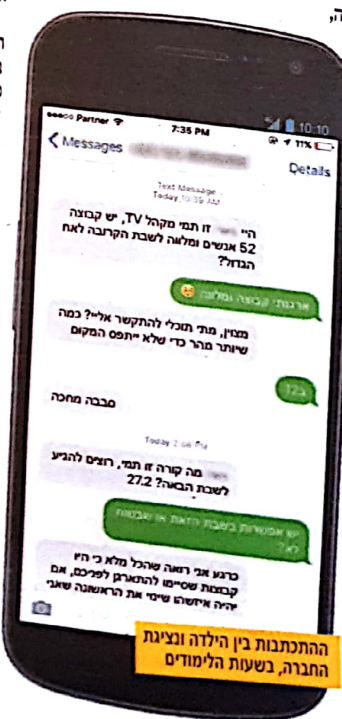
השאלות הקשות

למה בתי ספר שולחים
את התלמידים לתוכניות
ריאליטי בשעות הלימודים?

למה הם מעבירים פרטי תלמידים, כולל כתובות וטלפונים, בניגוד לחוק?

למה תלמידים צריכים
 "לעבוד" עבור החברות
 בארגון קבוצות, ולהיות
 מאוימים בקנסות?

גן פעילות כיפית חיה, כולל הסעה,
קרקע בתוכניות המובילות בישראל.
התיאום כולל איסוף פרטים לצד
רד אימות ההעצה. "כל הקטן
שקשה" מגיע ממסגרת פרטית, ולא
ממסגרת החינוך, אנו רואים שיהיה
מלווה מבוגר וסולחים לו התחייבות
לדואר את רצינותו. גורם גאים לתרום
לקהילת חוויה של שידור סלולריים.
לדבר ע"י יעל כהן-שאוט מה
מועצה לצרכנות, "כיום המעבר מידע
על התחייבות לתביעה בגין פגיעה
על הפרטיות. בנוסף, פניה של גורם
הקניין לקניין לשלול לאסוף מידע על
סטינים אחרים, מעלה חשש לגניזול
לדור, שממשיכים לראשית ולא מוד-
עים לסכנת בחשיפת הדיע".

ההתכתבות בין הילדה ונציגת החברה, בשעות הלימודים

היתרה אינה עוברת מיום ליום.
בכל לילה, כל סכום שלא הוצאתם במשך היום - נמחק.
מה הייתם עושים? מוציאים כל שקל כמובן.

לכל אחד מאתנו בנק שכזה.
שם הבנק: ז מ נ.

בכל בוקר אתם מזוכים ב - 86,400 שניות. בכל לילה מה שלא נוצל לטובה,
הולך לאיבוד.

היתרה אינה עוברת ליום שלמחרת. אין אוברדרפט. בכל יום, נפתח
החשבון מחדש.

בכל לילה מה שנותר נמחק.

אם לא השתמשתם כמה שהיה בחשבון - ההפסד כולו שלכם.
אי אפשר לחזור אחורה. גם אי אפשר למשוך כנגד המחר.
מוכרחים לחיות בהווה, על חשבון הזמן שניתן לנו בכל יום.

השקיעו את זמנכם, על מנת להשיג ממנו את מירב ה**בריאות**, האושר
וההצלחה בעתיד. השעון מתקתק, נצלו את הזמן, היום!

על מנת להבין מהו ערכה של שנה אחת - שאלו תלמיד שנשאר כיתה.
על מנת להבין מהו ערכו של חודש אחד - שאלו אמה שילדה פג.
על מנת להבין מהו ערכו של שבוע אחד - שאלו עורך של עיתון שבועי.
על מנת להבין מהו ערכה של שעה אחת - שאלו את האהבים המחכים לפגישה.
על מנת להבין מהו ערכה של דקה אחת - שאלו את האדם שפספס רכבת.
על מנת להבין מהו ערכה של שניה אחת - שאלו את האדם שניצל מתאונת דרכים.
על מנת להבין מהו ערכה של אלפית השניה - שאלו את הספורטאי שזכה במדליית כסף.

תבינו מהו ערכו של כל רגע ותוקירו אותו יותר, אם חלקתם אותו עם אדם מיוחד, אדם
יקר, זכרו הזמן אינו ממתין לשום אדם.
האתמול הוא היסטוריה.
המחר אינו ידוע.

היום הוא מתנה. לכן באנגלית קוראים לזמן ההווה: **PRESENT**.

הראו לאנשים היקרים לכם שאכפת לכם.
העבירו את הקטע הזה למישהו יקר
אם לאחר זמן הקטע יחזור אליכם, חדעו שיש לכם מעגל של חברים.

גלריה
תיירות

טיול משפחתי הוא תוצאה גדולה, וכדאי להשלים עם זה. אין טעם לומר לילד עייף, שמדדה ברחובות רומא כחייל בצבאו של נפוליאון, כמה הטיול עלה צילום: Shutterstock.com

אריזה משפחתית

מדוע אסור להחליף כל יום מלון ואילו יתרונות יש בנסיעה ברכבת? עשרת הדברים שצריך לעשות או להימנע מהם בחופשה עם ילדים

חשה גלעד

ברוך שמי, דיוק כמו בכל ספרי ההודו, כה, שידועים הכי טוב בעיר לם מה נכון בשבילכם, גם הרשימה הזו תנסה להעניק הארה. החיים שלכם, עוד כמה דקות ממש, עומדים להשתנות. אחרי שתשגנו את עשרה הסעיפים שלהלן תוכלו להפיק הנאה עצומה מנסיעה קצרה עם הילדים לחו"ל. ייתכן שגם בנסיעות קודמות היה בדמיה לכם שאתם נהנים, אבל עכשיו כבר ברור שטעיתם.

ואולי ייתכן שהעצה הכי טובה היא בכלל להשאיר את הצאצאים בבית. ילדי הפרסיים, כולם כבר בוגרים ונובנים, אומרים כיום "נתרגו אותי אם אני מבין/ה למה גררתם אותנו לכל הנסיעות האלה. אני לא זוכרת ממש כלום".

חוק הטיסה הבודדה

סיבות עם הניית ביניים (קובי קשן) הן מועקה בלתי נסבלת גם למבוגרים. הרעיון הסדיסטי שאומר שחצי שעה או ארבע שעות לאחר שירדת מטיסה אחת, טוב של סרמינל כלשהו, אתה לא תאחר שנשמת את האוויר הלא נעים רע מאחוריך. ילדים מבינים את זה במהירות הבוקר החטטלה שבי סיסות אירובת מקלקלת להם את מצב הרוח לזמן רב. כולם יוצאים

מהחוויה הזו עצבניים, כועסים, לחוצים וחסרי סבלנות. זו לא דרך להתחיל חופשה. הרעיון בטיסות פשוט — כמה שיותר קצר וכמה שפחות בלבלול.

חוק החלל הסגור

זהו חוק חשוב מאין כמותו. אין טעם לתכנן טיול עם ילדים שכולל שש שעות נסיעה כיום במכונית. זה לא יעבד. רבים מאתנו מתפצלים לעגל את הפינה הזו ולומר "נעשה כמה הפסקות בדרך. נאכל וילדים יאבדו את הסבלנות במר שם האחורי ועשר דקות אחר כך ההורים שלהם יאבדו את זה לגמרי. רי במושב הקדמי. מוטב לתכנן נסיעות הגיוניות, קצרות ככל האפשר (גם שעתיים) עם תחנות

משמעותיות לאורך הדרך. חוק החלל הסגור, אגב, לא חל רק על מכונית שכורה. הוא חל גם על טיול בקרונו, שמכנים משפחה שלמה לחלל סגור וקטן שאינו בהכרח מייטיב עם המשתתפים. הוא חל גם על הפלגה ממושכת באונייה שכרוכה במחלת ים וכי שהות ממושכת בתא קטן מידות. חוק החלל הסגור מעודד בתום נסיעה ברכבת — גם שם יש חלל סגור אבל הוא די מרווח, ואפשר לנדוד (בוחילה, בהליכה, או בדי לוגים) לאורך הקרונות במשך שעות.

חוק שימור המזוודה

הדבר החשוב ביותר הוא שבכל טיול, אבל בייחוד בטיול עם ילדים, חילופי מקום לינה תכופים

מדי ממררים את החיים. בחופשה משפחתית כדאי להישאר באותו מקום לפחות ארבעה לילות — כך כל אחד מתרגל למיטה שלו, המזון ודודות מונחות בצד וכל ילד או הורה מתבטט על הפינה שאחובה עליו בתוך, בחוף או בדירה. זה מרגיע, מעניק תחושה של מקום מוכר ומאפשר לכולם לנשום לרווחה.

חוק האוכל שרואים

מסעדות בשירות עצמי הן המצאה נהדרת. הן מאפשרות להזמין מנות שרואים. בדרך כלל הן פחות טעימות ממה שמדמיינים כש רואים אותן — אבל זה בסדר. שאר לת תחושה בטיול עם ילדים היא שאלה שניה במחלוקת ולעניות דעתי אין טעם להתמודד חזקא בה

עם אתגרים קולינריים מורכבים. מסעדות בכלל דורשות תעצומות נפש וסבלנות אינסופית: מכיאים את התפריט, צריך להתרגל אותו לאלה שעדיין לא יודעים לקרוא, אחרי כך צריך להזמין, לחכות שרביאו את המנות, לחכות שיביאו את המנה ששכחו (של הילד הכי רעב וקצר סבלנות, כמובן) ואז אפשר לטעום אם יש קשר בין מה שמדמה היה לנו שהזמנו לבין מה שקיבלנו. וכשכולם כבר מתים לעוף משם, מחכים עוד המון זמן לחשבון ולמכונה הקטנה שמגדלת כרטיסי אשראי.

בקיצור — אפשר לאכול במסעדת שירות עצמי, או לאכול פיצה או כל אוכל איטלקי אחר, שמצטיין בהיותו נגיש ואהוב על ילדים ברחבי העולם. אפשרות טובה נוספת היא לבשל לעצמכם בדיוק את מה שאתם והילדים אוהבים. לשם כך דרושה דירה עם מטבח, אך אז נשאלת השאלה: האם לשם כך יצאנו לחופשה? לחתוך בצל ולשטוף כלים הרי יכולתי גם בבית.

אל תיתקעו בעיר

"הילד עדיין לא היה בלונדון או בברלין או בפריז, הוא משפט די מטומטם, בייחוד אם הילד בן תשע. ערים הן יעד קשה לטיול עם ילדים. הסחות הדעת מרובות מדי, התחבורה הפנימית מורכבת, ותי מיד יש יותר מדי מדרגות

ותורוצים ללחצים. בעיר גדולה גם קשה יותר ליישב את הרצונות של כלל בני המשפחה. תשוקת הציריזם והשופינג עולה ביחס ישר לגודלה של העיר, ועמה גם העצבים של אלה שזה עולה להם ביוקר. הפתרון פשוט: לנסוע לאזורים כפריים, שהם מטבעם נינוחים יותר. כאשר מתכננים את הטיול בבית דמיה שטיול כזה מורכב יותר, אבל במציאות הוא פשוט למדי וברוב מדינות אירופה גם אפשרי בתחבורה ציבורית.

חוק פארק השעשועים

לעתים קרובות הקולב שעליו תולים את החופשה הוא ביקור ביורודיסני, או בפארק אירופה בנרמניה, או באפטלינג ההולנדי. אלא שביקור כזה, מהנה ככל

המשך בעמ' 14

התעמלות בוקר

1. מהו מספר מושלם?
2. מהם מספרים ראשוניים תאומים?
3. תשובות בעמ' 3

Hero Images / Getty Images IL: צילום: **בבית את הצאצאים**

אריזה משפחתית

המשך מעמ' 16

התחושה היא תמיד שהחופשה צרה מדי, ושם כבר הגענו עד כאן כדאי להספיק. אין טעם להספיק. זו בדיוק הדרך לעצבן את בני המשפחה האחרים ובייחוד את הילדים שהקצב שלהם, תמיד, אחר.

בלי בושות

הורים עושים המון בושות. הם, כלומר אנחנו, לא מבינים איך צריך לדבר עם מלצרים, לא מבינים שאסור בתכלית האיסור לה-תבדח עם מלצריות. לא מבינים שזה ממש פשע נגד האנושות לה-חזיר מגבת של המלון לסל הלא נכון ובעיקר לא מבינים שאסור לרקוד. מה יכול להיות מביך יותר מוזג הורים שרוקדים? בעבר המ-שפחתי הפרטי שלנו יש כמה אירועים כאלה, בהם נטשו אותנו שלושה ילדים במסעדה הומה אדם וצעדו לבד למלון, רק מפני שהוריהם העזו לשחזר משהו מימי הווהר שלהם, שכללו טנגו מגושם.

משה גלעד

המשפחה על כך שהוצאות כבדות. הילד העייף, שמדדה באותו יום את רחובות רומא כחייל בצבאו של נפוליאון, מתלונן, בוכה, או סתם מקטר. זה לא הרגע לומר לו כמה הטיול עלה.

ילדים הם לא מבוגרים

אל תיקחו את הילדים למקום שיש לכם ממנו זיכרונות רומנטיים. זה לא יעבד. שאר בני המ-שפחה לא בהכרח פנויים או בוגרים לאפשר לכם להגשים את החלום בדוד הראויה – וזה ית-כל אתכם. מוטב פשוט להגשים את החלום בנסיעה אחרת, פשוטה יותר.

אל תנסו להספיק

תוכניות זה נחמד, אבל החיים זה משהו אחר. מה שעובד בטיול בישראל יעבוד דומה גם בחרי-ל: אם כטיול האחרון בגליל גמאתם בקושי ארבעה ק"מ בארבע שעות, אין טעם לתכנן מסלול הליכה של 15 ק"מ בחריל כי מזג האוויר שם נח יותר.

שיהיה, נמשך רק יום אחד. ואז, ביום שלאחריו, מתעוררת שאלה קיומית: מה עכשיו? בחירת הפא-רק אמורה להוביל אתכם לימים שאחריו. כלומר, אם נסעתם לאפ-טלינג אין טעם לחפש למחרת מסלול הליכה בהרים. אין שם הרים. אם נסעתם ליורודיסני, קרוב לוודאי שתבלו כמה ימים בפריז וכדאי להיערך לשאלה מה תעשו שם עם הילדים. פרק הפא-רק הוא בדוד כלל הגשמת חלום של אחד מבני המשפחה, אלא שכדאי לזכור שגם האחרים (כולל ההורים) הם נתינים שווי זכויות של אותה ממלכה קסומה. גם להם מגיע להגשים חלום כלשהו, גם אם הוא שינה עד שעת בוקר מאוחרת.

עלות מול תועלת

טיול משפחתי הוא הוצאה גדולה, וכדאי להשלים עם זה. אפ-שר כמובן להכין תקציב "סגור" מראש, אך אין טעם לנוף בכני

מחקר מצא שבמושבות הנמלים רק 30% מהן עובדות, וזה יעיל

אל תלך אל הנמלה, היא עצלנית

ג'יימס גורמן

ניו יורק טיימס

נמלים ידועות כחריצות. יעיד על כך החרגול ממשלי איזופוס. הוא התחנן בפני הנמלה העמלנית שתיתן לו אוכל עם בוא החורף, משום שהתבטל בתודשי הקיץ.

אבל זוהי רק אגדה, או מה שחוקרים מכנים: ראייה אנק' דוטלית. ממחקר חדש שנערך במכון לטכנולוגיה של ג'ורג'יה ושמוצאיו הופיעו בכתב העת Science, עולה שמושבות הנמלים אמנם יעילות מאוד, אבל הסיבה לכך היא ש-70% מהן עושות מעט מאוד – לפחות בכל הקשור לחפירת מחילות. הפיזיקאי דניאל גולדמן ועמיתיו גילו שהסוד לחפירת המחילות היעילה של נמלי האש טמון בעובדה ש-30% מהן מבצעות 70% מהעבודה. נראה עובדות במחילות צרות שבהן "פקקי תנועה" עלולים לשבש בקלות את מלאכת בניית הקנים. וכך, במקרים שבהם הצפיפות גוברת, יוצאות חלק

מהן להפסקה.

החוקרים הכינו לנמלים סכיבה מתאימה כמעבדה, בתוך מיכלים. הם סימנו את הנמלים בצבעים מזהים, צילמו אותן בוידאו, ראו מי מהן מבצעת איוו מלאכה, וגילו כמה תופעות.

לדברי החוקרים, מספר הנמלים העובדות לא מעיד שחלקן עצלות יותר מאחרות

נמלים אינן סובלות פקקי תנועה. במקרים של צפיפות יתר הן מגלות גמישות, פונות לאחור ויוצאות מהמחילה, כש רק החרוצות ביותר ממשיכות במלאכה. "כמה מהן ירדו ועלו, ירדו ועלו במשך חמש שעות רצופות. רוב הנמלים האחרות לא הופיעו בכלל במחילה", אומר גולדמן.

אין הדבר מעיד על כך שנמלים מסוימות עצלות יותר מאחרות. כשהחוקרים היו מסל' קים את החרוצות, היתה קבוצה אחרת מתגייסת למלאכה, והיחס בין העצלות לחרוצות

נמלים עובדות: החוקרים גילו שחלוקת עבודתן היא אידיאלית צילום: אדריאנו זבראוקס/ניו יורק טיימס

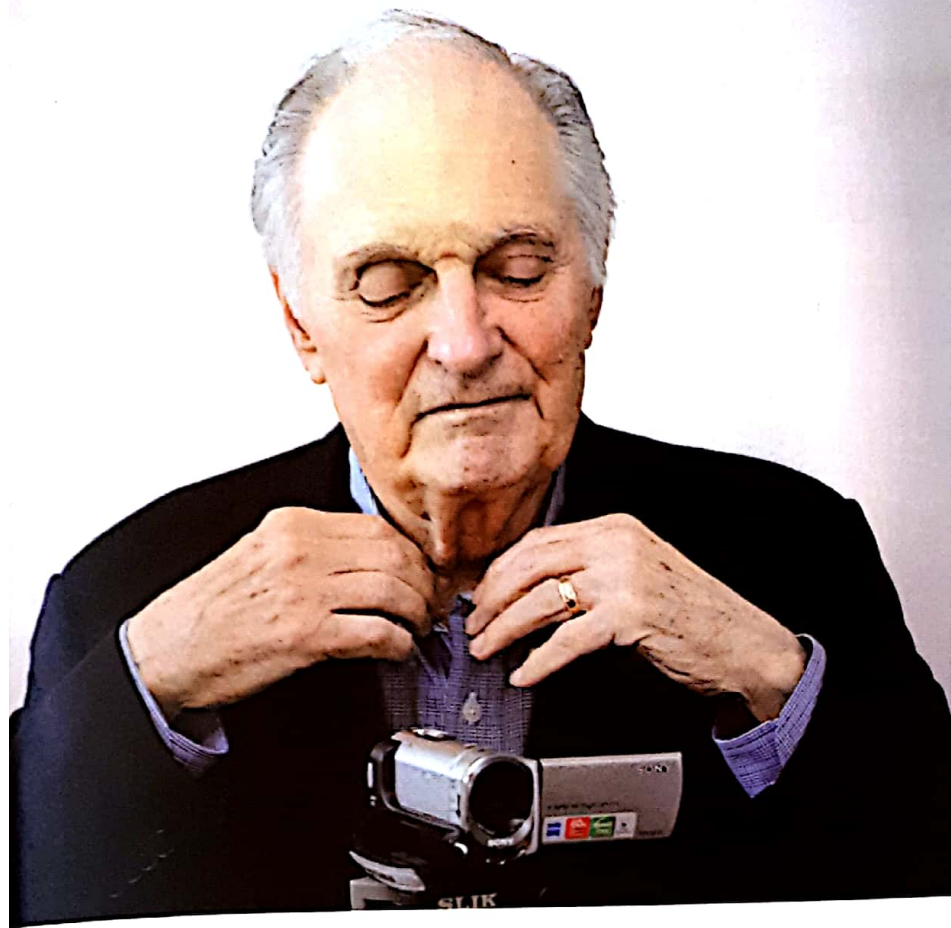
היה נשמה.

אחרי שהריצו את הנתונים במודלים ממוחשבים שונים, גיי' לו החוקרים שזו חלוקת העבודה

האידיאלית. היה צורך לתכנת את הנמלים הווירטואליות כך שגם להן תהיה את תכונת הב' טלה כתגובה אפשרית למחילה

צפופה מדי. "יש אסטרטגיה אחת טובה לחפירה יעילה", אמר "חלור' קה לא שווה של מלאכת החפירה ונכונות להפסיק לעבוד".

כמודל ממוחשב של חופרות נמצאות, אמר, יש צורך להוסיף תכונה לכל נמלה, בנוסח: "אני יורדת למחילה ואם יידרש לכך יותר מד' זמן, אפנה לאחור ואצא". "צריך להקפיד לתכנת את הוויתור הזה אצל הנמלים הנמרצות, רק כך זה יצליח", הוסיף. החוקרים בדקו את השיטה גם בעזרת רובוטים קטנים, והגיעו לאותה מסקנה. "עשויה להיות לדבר חשיבות רבה", ציין גולדמן. הנוסחה לא מתייחסת רק לחפירת מחילות, אלא לכל מצב שבו פקק תנועה עלול לשבש את ההתקדמות, למשל קבוצת רובוטים שנכנסת לאזור אסון במטרה לחפש ניצולים או לאתר סכנות. או למשל מספר גדול של נגרירובוטים המוצבים במחזור הדם כדי להעביר תרוי פות למקום מסוים בגוף. אבל אם חלוקת העבודה פועלת כשיטה זו במשרד שלך (אותם 30% ודאי מחייכים כעת), אין למצוא נחמה בניסוי הנמלים, אלא אם כן מדובר בחפירת מחילות. אם לכל אחד יש מחשב, טלפון ותא עבודה, כולם יוכלו לעבוד בבת אחת.

גם אנשים אינטליגנטיים
עלולים להיבהל מהסברים
מדעיים מפותלים. מטרת
חייו של השחקן אלן אלדה
היא ללמד מדענים להיות
ברורים יותר על ידי פיתוח
האמפתיה שלהם. בראיון
הוא מספר כיצד מסייעות
בכך שיטות משחק, איך
השפיעה מחלת הנפש של
אמו על כישורי ההזדהות
שלו ומה הוא חושב על
"מי-טו"

סמדר רייספלד | צילום: רמי שלוש

אם עדה יונת היתה עושה

הכנתי שהתוכנות האלה תקפות לגבי כל אינטראקציה בין שני אנשים.

והתוכנה המרכזית שלך היא שתקשורת טובה מחייבת אמפתיה.

"אני מדבר על אמפתיה במובן של היכולת לשער מה עובר על הזולת. אנשים מבלבלים לפעמים בין אמפתיה לבין סימפתיה או חמלה. אם יש למישהו אמפתיה כלפיה, זה לא בהכרח אומר שיש לו רגשות חיוביים כלפיה. יש גם מה שאני מכנה 'אמפתיה אפ' לה – כשמישהו יודע בדיוק מה מפעיל אותך ומש תמש בוה נגדך."

פוליטיקאים עושים את זה.

"הו כן, לעתים קרובות, וגם חוקרי משטרה, שמ' נצלים את היכולת הזאת כדי לגרום לנאשם להודות. אבל אם נקודת המוצא שלך חיובית ואת רוצה לתקשר עם מישהו – לא לשלוט בו, אלא לשתף איתו פעולה – אין לך דרך טובה יותר מאשר להשתמש באמפתיה. כשאני אומר 'אמפתיה', אני מתייחס גם לרגשות וגם למחשבות של הזולת – מה שמדענים מכנים 'תיאוריה של התודעה'."

ומדענים פחות עושים את זה.

"לעתים קרובות מדי הם לא עושים את זה. זה מתחיל בדברים קטנים כמו שימוש בורגון. כמו לכל קבוצת אנשים, גם למדענים יש עגה שהתפתחה במשך השנים כדי לחסוך זמן – וזה בסדר, כמך כן, אבל זה יעיל רק אם שנינו באותו תחום מקצועי. אם לא, אין שום סיכוי שאבין אותך. ואז יהיה לך מבט כזה על הפרצוף."

אמפתיה אפלה

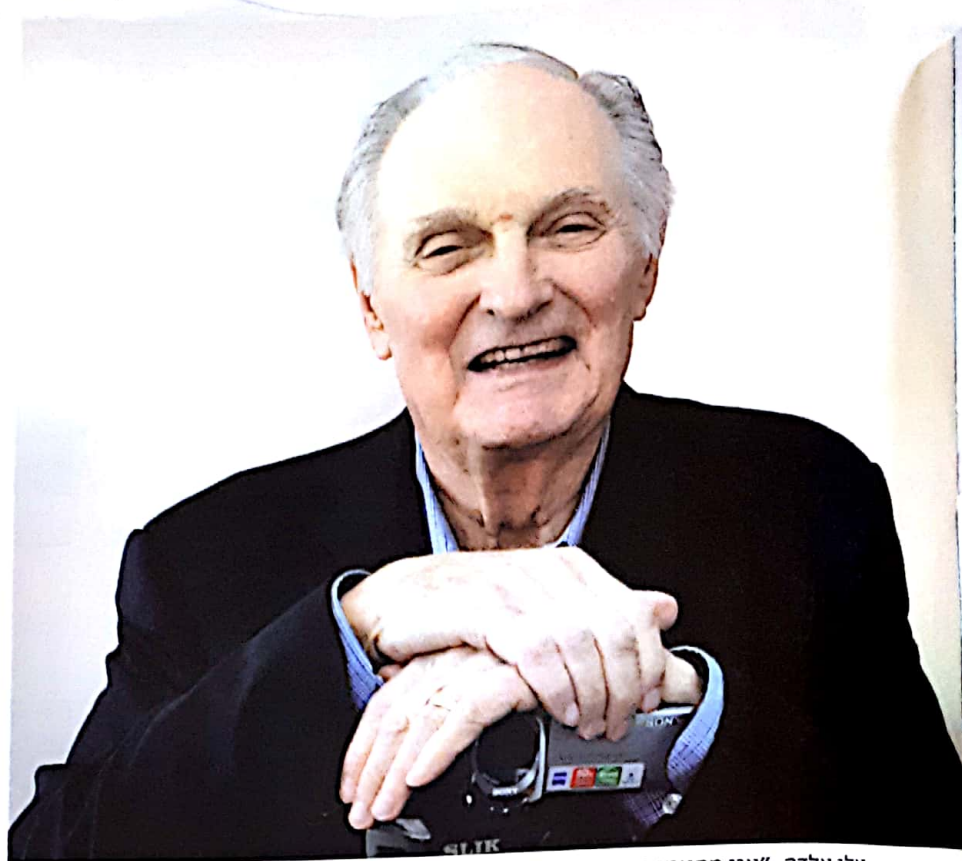
אלדה כבר בן 82. קו הלסת המרובע, שהיה אחד מסימני ההיכר שלו, היטשטש מעט ובלוריות פחות מתגנפות, אך הוא וקוף וגמיש וחד ומצחיק. כשהוא נכנס לחדר בפקולטה לחינוך למדע וטכנולוגיה בטכניון הוא מציג את עצמו בפנים מאירות, וכשאני מציגה את עצמי הוא מקמט את מצחו. שמי הפרטי נשמע לו קצת משונה והוא שואל למקורותיו. אני מספרת לו על שיר השירים ועל שני פירושים אפשריים – פרייז'ה או פירות ראשונים של הגפן – והוא עדיין לא מסופק, הוא שואל גם על הראיות לכל פירוש. זו אחת התכונות שמאפיינות אותו: הוא עולה על גדותיו מס' קרנות. הוא שואל על העיתון שבו אני כותבת, ואני מספרת לו שבדרך כלל אני מראיינת מדענים. "הרי, הוא מבזיק אלי מבט שיש בו ניצוץ של אחווה, וזה עוד דבר שמאפיין אותו: הוא מתחבר בקלות."

בשנה שעברה פירסמת ספר שכותרתו, "אם הייתי מבין אותה, נראה לך שהיה לי מבט כזה על הפרצוף?" אתה כבר פחות אובד עצות בראיונות עם מדענים?

"כשפנו אלי עם ההצעה לראיין מדענים נורא התרגשתי. תמיד התעניינתי במדע וחשבתי שסוף-סוף אוכל לשהות בחברת מדענים, להסתובב אצלם במעבדה ולדבר איתם לא רק בזמן הצילומים, וכך באמת אלמד משהו. אבל אז התברר לי שאני לא ממש מצליח להבין אותם. או יצאתי למסע, וכשגייסתי לעזרת תוכנות שרכשתי בלימודי המשחק, דברים החד' לו להשתנות. הצלחתי לתקשר עם מדענים, ואחר כך

לא היו לי תוכניות להיפגש עם אלן אלדה ולח' לוק איתו חוויות על עיסוקנו המשותף. שישה פרסי אמ', שישה גלובוס הזהב ועוד עשרות מועמדויות והוקרות מסמנים אותו כאחד משחקני הקולנוע, התיאטרון והטלוויזיה המוערכים ביותר בארצות הברית, ואילו אני – כותבת בעיקר על מדע. כוכבו דרך בסדרת הטלוויזיה "מאש", שעסקה בע' לילותיו של צוות בית חולים שדה בזמן מלחמת קוריאה. אלדה גילם בה את הדמות המרכזית – מנתח פלרטטן ואנטי מלחמתי – במשך 251 פרקים. מאז הופיע בעשרות סרטים (בהם חמישה בבימויו של וודי אלן) וסדרות טלוויזיה, אך הפיכתו לאייקון תרבות נובעת גם ממעורבותו בפעילויות התנדבות שונות ומ' תחום עניין אחר שלו, שבצעיו דרכינו מצטלבות: תק' שורת המדע.

במשך 12 שנים הוא ריאיינ מדענים בתוכנית הט' לוויויה "Scientific American Frontiers", אחות לכתב העת הנודע שמביא את בשורתו של המדע לקהל הרחב. 700 הראיונות שערך הצליחו להקסים, לכל' בל, לתסכל ולהניע אותו להקים ב-2006 את "מרכז אלן אלדה לתקשורת המדע" באוניברסיטת סטוני ברוק בניו יורק, במטרה ללמד מדענים ורופאים לתקשר עם אנשים בצורה מעוררת ובהירה, כך שאפשר יהיה לה' בין ואולי אפילו להתאהב במה שהם אומרים. הוא עו' שה את זה על-ידי חיבור מרתק עם עולם המשחק שהוא בא ממנו, ולאחרונה הגיע לישראל להעביר סדנה למ' דענים צעירים מתחומי המדעים, הטכנולוגיה, ההנד' סה והמתמטיקה.

אלן אלדה. "אני מתאמן באמפתיה כל יום"

אימפרוביזציה

"של תסכול. אבל שימוש בעגה יכול להוביל לדברים הרבה יותר חמורים מתסכול או ניכור. למשל, כשחולה לא מצליח להבין מה הרופא אומר לו או כשהנדס מנסה להתריע על ליקויים בבניין בפני מקבלי ההחלטות. במקרים כאלה, זה יכול להיות עניין של חיים ומוות. אצל מדענים זה פחות דרמטי, כמו בן, אבל זה מרחיק ומבלבל אנשים".

יש מושגים שבעולם המדע יש להם משמעות אחת, ובשפה היומיומית — אחרת. למשל, המי"ל "תיאוריה".

"נכון. במדע הכוונה למודל שמקשר בין מספר גדול של עובדות ותופעות על-ידי הסבר פשוט שאפשר להעמיד למבחן ושיכול לחזות דברים. ביום-יום,

"אחד המפגשים המכוננים עבורי היה כשריאיינתי מדענית שבנתה רובוט. ניהלנו שיחה מרתקת, ואז היא פנתה ממני אל המצלמה, הסתכלה אל העדשה והתחילה לדבר אליה. בן רגע הקול שלה השתנה והפך להיות נוקשה ודידקטי. לא יכולתי להבין מילה ממה שהיא אומרת"

אנשים מהקהל, להערכתה, יוהו את השיר על-פי התייפוף. המתנדבת העריכה שכ-80% יצליחו, אך כאשר פנה אלדה לקהל התברר שרק מעטים הצליחו לזהות. אלדה הצביע על הפער בין הכיחון של המתופפת, שהי קהל יקלוט את השיר, לבין מה שקרה בפועל. זו הדגמה מצוינת. והאתגר הוא לגשר על הפער רים האלה.

"אחד המפגשים המכוננים עבורי היה כשריאיינתי מדענית שבנתה רובוט. ניהלנו שיחה מרתקת, ואז היא פנתה ממני אל המצלמה, הסתכלה אל העדשה והתחילה לדבר אליה. בן רגע הקול שלה השתנה והפך להיות נוקשה ודידקטי. אוצר המילים שלה השתנה! היא השתמשה בעגה מקצועית ולא יכולתי להבין מילה ממה שהיא אומרת. אז שאלתי אותה משהו, כדי לנסות להבין בכל זאת, וכשהיא הסתובבה אלי לענות ושוב יצרנו קשר עין, קרה דבר מדהים: כבת אחת היא נעשתה שוב רכה ואישית, ושוב הבנתי אותה. המשיכו בשיחה עד ששוב היא נזכרה במצלמה ופנתה אליה ושוב היא התחילה להרצות. אלדה פוער אלי עיניים משתאות. 'התנועה הזאת', הוא מלווה את דיבורו בתנועות גוף ממני אל מצלמה עלומה ובחורה, 'היממה אותי. השניו שאירע מול עיני — קשר שהפך לניכור ובחורה — היה שיעור מאלף".

כי כשיש אינטראקציה, כשנוצר קשר אישי, משהו חי קורה.

"בדיוק כך. הבנתי שכדי להבין, אני צריך להתחבר איתם".

באופן אישי, אם לא נוצר קשר עם המדען שאני מראיינת, אני מוצאת שקשה לי לכתוב את הכתבה. "זה נכון. אני הגעתי לתובנה הזאת כשלמדתי משחק. בתור סטודנט מתחיל, הבמאים תמיד אמרו לנו שצריך 'להתקשר' עם השחקן שלי, אבל לא היה לי מושג למה הם מתכוונים. אולי להישען לעבר השחקן שמולו? ובכן, לא. 'להתקשר' זה להיות מודע למי לוא הנוכחות של האחד, לא רק למילים שהוא אומר, אלא לטון הדיבור, לשפת הגוף ולהבעות הפנים, ולתת לכל זה להשפיע עליך. למעשה, הטון ושפת הגוף מגלים הרבה יותר מהמילים, ולכן כשחקן, כשאני קשוב ומכוון כך לשחקן השני, אני נכנס איתו לסוג של סינכרוניזציה. זה מצב שבו אני לא רק אומר את השורה שלי כי זה מה שכתוב לי בתסריט. אני מגיב לנוכחות של השחקן השני — למה שאני שומע ולמה שאני רואה — ואם אני קשוב באמת, אני מוצא את עצמי מוכרח להגיד בדיוק את השורה הזאת".

ואז נוצר דיאלוג אמיתי, לא מאולץ.

"זה קרה לי כשחקן וגם כמראיין. רק כשהתחלתי להקשיב למראיינים שלי בפתיחות גמורה וכי תום, כשלא הייתי מרוכז בשאלות שהכנתי מראש, נוצר דיאלוג אינטראקטיבי ופורה".

ומתי החלטת לשאת בתובנה הזאת גם מדענים?

"בשלב מסוים אמרתי לעצמי, למה שלא נלמד מדענים ורופאים להתקשר עם מי שעומד מולם — להתכונן בו, להקשיב לו, להתייחס אליו?"

בכלים של שחקן.

"כן, למשל על-ידי אימפרוביזציה. אני לא מתכוון לשליפות קומיות של פאנצ'ים בתגובה לקהל, אלא להתנסות ביצירת קשר באימפרוביזציה אתה לומד להיפתח לחלוטין לאדם שמולך, לנסות לחוש את מצבו ברגע מסוים וכתוצאה מכך להגיב אליו באופן ספונטני. זה מה שמוביל — על הבמה ובחיים — לדיאלוג החופשי שמתפתח בלי שנדע לאן זה ילך. זו חוויה מפחידה, אבל גם מרגשת, תלוי בן אדם ועד כמה הוא סקרן ולוקח סיכונים. בעיני, זה שיעור המשיח הכי חשוב שעשיתי".

לעומת זאת, 'תיאוריה' זו מילה נרדפת ל'דעה'. לכן אנשים שמתנגדים לאבולוציה טוענים שאפילו מדענים אומרים שזו תיאוריה, כלומר 'רק דעה'. "בדיוק. בבית המשפט אנשים רגילים לשמוע ששואלים את התובע מה התיאוריה שלו לגבי השתלשלות העניינים, כלומר מה נראה לו כסיר שקרה. אבל במדע, 'סכיר' זה לא מספיק. תיאוריה מדעית היא דבר מגובש מאוד. כך שבאופן כללי, כשאתה מנסה לתקשר עם מישהו, צריך שיהיה לך מושג די טוב מה קורה לו בראש כשהוא שומע את המילים שאתה אומר לו. בכתובה זה יותר מסובך, כי כשאתה מדבר אתה מסתכל על בן שיחך, ולפי הבעת הפנים שלו אתה יכול לשער לאיזה מצב נפשי אתה מכניס אותו כשאתה אומר משפט מסוים".

בכתובה אתה משער או מנחש מה הקורא כבר יודע ומה לא, מה יעשה לו חלושם ומה יאטום אותו לגמרי. כי כשזה מגיע לנושאים מדעיים, גם קוראים אינטיליגנטיים יכולים להיות פוסט-טראומטיים כשהם נתקלים במונחים כמו 'דטרמיניזם' או 'צומח עשבוני'. גם אני רוצה הביתה כשאני שומעת מושגים כאלה. "זה לא רק השפה. באופן כללי, מדענים לא מבינים לפעמים, שיש ביניהם לבין הקהל פערי ידע גדולים ולכן אין סיכוי שהוא יבין מה הם אומרים".

לאלדה יש דרך יפה להדגים זאת. בהרצאה שנערכה בטכניון בערב שקדם לראיון הוא הוזמן לבמה אשה מהקהל וביקש ממנה לתופף על שולחן את השיר שאת שמו הראה לה, ורק לה. אחרי שתופפה שאל אותה כמה

אלדה ב"מאש". הסדרה שבה פרץ צילום: Shutterstock / KOBAL / 20th Century Fox

למצוא את הסיפור

קצת מוזר לדמיין את עדה יונת עושה תרגילי אימפרוב, אבל אלדה אומר שזה עובד מצוין. הפעם הראשונה שהוא ניסה את הרעיון היתה כשהודמן לא חת האוניברסיטאות וביקש מהמארכת שלו להזמין קבוצת סטודנטים להנדסה שתצטרף אליו לתרגיל. בתחילת המפגש, כל אחד מהם התבקש להציג היכט כל-שהו בעבודתו בפני האחרים, והם עשו זאת בשתי הדקות שהוקצבו להם במידות שונות של חיוניות, "בין ערנות סבירה לנוקשות מאולצת", הוא כותב בספרו. את שלוש השעות הבאות העבירו הסטודנטים במשחקי אימפרוב ביוציה. באחד מהם הם התבקשו לבנות פסל מצורות תלת-ממדיות דמיוניות, שהיו לכאורה בחדר הדרך היחידה "לראות" את הצורות היתה על ידי התבוננות מקרוב במשתתפים האחרים וכאופן שבו הם התייחסו לחלל. כאשר אחד המשתתפים יצר בליטה בפסל, השני היה חייב להכיר בה ולבנות על זה. וכך, לאט לאט, תוך כדי צחקוק, קם בחדר מבנה דמיוני, תוצר הקשר שנבנה בין המשתתפים.

בתום המשחקים התבקשו הסטודנטים לדבר שוב במשך שתי דקות, והתוצאה, כותב אלדה, היתה מטלטלת. התברר שלכולם, לא משנה מה היתה נקודת ההתחלה שלהם, קרה משהו. הביישנים יצרו קשר עין, הבטוחים ויתרו על המצגת המפוארת שלהם וכולם הפסיקו להשתמש בעגה. אלדה סבור שהשינוי, שמאוד הפתיע אותו בזמנו וסימן לו את תחילת הדרך כמנטור בתקשורת המדע, לא נבע רק מהשהות יחד, אלא גם מהאימפרוביוציה שביצעה את המשתתפים זה לזה. מה עוד אתם מלמדים במרכז לתקשורת המדע?

"למשל, לזקק את המסר מדענים מתעסקים כל כך הרבה שנים בנושא מסוים, עד שהם לא תמיד יודעים להבדיל בין עיקר לטפל. לפעמים הם מוסיפים אינספור פרטים לא הכרחיים עד שקשה לראות את התמונה הכוללת. זה משעמם ומרתיע". לכן, כשאני כותבת על מדע אני נשבעת להגיד את האמת ורק את האמת, אבל בשום אופן לא את כל האמת. קו דק עובר בין המחויבות לדיוק לבין טרחנות.

"אמא שלי היתה פסיכוטית והיתה לה סכיזופרניה. לפעמים היו לה מחשבות פרנואידיות, ואז הייתי צריך להבחין מה אמיתי ומה רק נמצא בראש שלה. זה לא היה תמיד פשוט"

"זה כל כך נכון, וזה אחד הדברים שאנחנו מלמדים בסדנה: לא להפיל על השומע ערימה של עובדות ונתונים. ולספר סיפור אולי יש לי חובה מיוחדת לסיפורים, בגלל שאני בא מהתיאטרון, אבל סיפורים הם חלק מהבילוגיה שלנו. אחת המדעניות שדיברתי איתה הציגה לתינוקות תיאטרון בובות, שהיה מורכב מדמויות שהיו בסך הכל צורות גיאומטריות פשוטות עם שני כפתורים בתור עיניים. התינוקות צפו בעיגול אדום עם עיניים שניסה לטפס על הקו, אבל כשמעט הגיע לפסגה, משולש צהוב עם עיניים הדף אותו למטה. רק כאשר הופיע ריבוע כחול עם עיניים שעור על ידי דחיה פה מלמטה, העיגול הצליח להעפיל לפסגה. כשנתנו לתינוקות לבחור אחת מבין הצורות הגיאומטריות, רובם בחרו בריבוע הכחול. הם הבינו את הערך החיובי שלו בסיפור שהם בנו לעצמם ממה שהם ראו. סיפורים הם חלק מלהיות אנושי, ועם זאת מדדים כמה מדענים לא מכינים את הסיפור שיש להם לספר".

נדמה לי, אני אומרת, שאחת הסיבות לכך היא הפער בין העשייה המדעית לבין מעשה הסיפור. בסיום הדוקטורט נסעתי לכנס להרצות על המחקר

ללמד מדענים, למצוא את הסיפור בתוך העובדות והנתונים היבשים.

מדע לא פופולרי

כנער אלדה דווקא התעניין ברוחניות ובטלפיה וקרא על כך עשרות ספרים. באחד מהם, שנאמר עליו שהוכתב על ידי אדם שמת 200 שנה קודם לכן, נכתב שכל תומרי ביקום בנוי משלושה מרכיבים: "שאל כל פיזיקאי, והוא יגיד לך", נכתב שם. אז אלדה הלך לשכן פיזיקאי שגר בקצה הרחוב ודפק לו על הדלת. הפיזיקאי לא שמע, כמובן, על דבר כזה, ואלדה פנה למקור מידע אחר: כתב העת "סיינטיפיק אמריקן". "לא היה לי מושג מה כתוב שם", סיפר פעם אלדה בראיון, "אבל לאט לאט, על ידי השוואת מאמר אחד לאחר, התחלתי להבין משהו". הוא לא מצא תימוכין לטענה הספיריטואלית שחיפש, אך נחשף לעולם חדש שהקסים אותו, לצורת מחשבה שמתבססת על ראיות ותצפיות ולא על הגיגים. חיפש אתונות ומצא מלך כה והפך לחובב גדול של המדע.

לקחת על עצמך משימה נעלה, אבל אולי לא לכל מדען יש רצון להסביר את עצמו לקהל הרחב, וצריך להודות גם שלא כל אחד יכול לעשות את זה? "להסביר מדע לאנשים שאינם מדענים זה כל כך חשוב, הייתי אומר גורלי. בארצות הברית המדע מאבד את מעמדו, ואם רוצים שיהיה לו המשך ומימון, מקבלי ההחלטות צריכים להבין מה מדענים אומרים להם. במפגשים כאלה, המדענים שיושבים בצד אחד של השולחן מסבירים בשביל מה הם צריכים את הכסף, וקובעי המדיניות בצד האחר מעבירים זה לזה פתקים: 'יש לך מושג מה הבחור הזה אומר שם?' 'שום מושג'. בנוסף, חשוב שהציבור יבין שמדע הוא לא רק 'חזות דעת נוספת' על היקום, אלא דרך ריגורוזית להבין את המציאות ובסיס לקבלת החלטות מושכלות. מפגש עם המדע הוא לא תמיד פשוט, ויש גם חשדנות בציבור וחשש

שעשיתי, וסיפרתי על שלל הניסויים, הממצאים וההתפתחויות. תוצאה רדפה תוצאה, דבר השתלשל מדבר עד לסוף הטוב, והקהל מחא כפיים. נוכרתי אז בבדיחה על מנור השתקניות שבו מותר רק יום אחד בשנה ורק לאחת הנוירות, לומר משפט אחד. הגיע היום, הכינו ארוחה חגיגית, ואם המנור נתנה את רשות הדיבור לאחת הנוירות. היא אמרה: "האוכל נורא מלוח!" הנוירות חזרו לחייהן השותקים, וכך

בור שנה שוב התכנסו לאירוע. הפעם נתנה אם המנור את רשות הדיבור לנוירה אחרת, וזו אמרה: "אין בכלל מלח באוכל". ושוב עברה שנה, ושוב הארוחה החגיגית, ואז לקחה אם המנור את רשות הדיבור לעצמה ואמרה בכעס: "נמאס לי מהוויכוח הטיפשי הזה!" אלדה פורץ בצחוק מתגלגל, וכשהוא עושה זאת עיניו הבהירות מצטמצמות לכדי סדק ומפנות את הבמה לחיוך שנפרש מאוזן לאוזן. "הנהמשל?" הוא שואל. באופן כמעט לא מטאפורי, אני עונה, אפשר לומר שכל משפט שסופר בהרצאה היה תוצאה של שנה שלמה של עבודה — קשה ולא חגיגית — שנעשתה בשתיקה. ניסויים ותצפיות שרובם עקרים או מתעתים ואין להם מקום בהרצאה מדעית. רק מיעוטם מצליח ונכנס לסיפור הסופי, הקצה שנשמע בהרצאה קולח כל כך. וכשחשבתי כך, הבנתי שבצעצם את הסיפור אני אוהבת ושאיני מעדיפה לכתוב אותו יותר מאשר לבצע את מה שמוכיל אליי.

"זה מעניין", הוא אומר, "כי בעצם אין גילוי מדעי שאין לו סיפור הרי כל גילוי הוא דרמה — בעיה, קור נפליקט, מכשולים ופתרון — וזה מה שאנחנו מנסים

למפולציות ולקונספירציות של 'הממסד'. זה רק אומר שצריך לעשות עבודה טובה יותר בתקשורת של המדע.

בעבר מדענים חששו להיתפס כלא רציניים אם יש תפיו פעולה עם פופולריות של המדע. יש אפילו מר נח, 'אפסט סגאן', על שם האסטרונם המהולל, שעשה בשנות ה-80 סדרת טלוויזיה פופולרית בשם 'קוסמוס', וזונה על ידי חלק מעמיתיו שאמרו שהוא לא רציני. היום יש דינמיקה אחרת, ויש הערכה גדולה למי שיכול לעשות פופולריות של המדע ולהציג אותו בבהירות. אותה מדבר על אמפתיה הדדית כבסיס לראיון פר זה עם מדען ואני מסכימה, אבל נראה לי שכאשר מדברים עם מדען — וגם עם רופא — יש מקום גם לביקורת ולחשינון בריאה. קרה לך פעם שמדען שיקר לך, הגויס, העלים מידע?

אלה מספר לי על ראיון שערך, אך מבקש שאטשטש את הפרטים כדי לא להביך את המדען. "הוא נודע כמי שאילף חיה לעשות פעולות בחשי בון, ואני אמרתי למפיק שזה לא נראה לי רציני. לא חשבתי שהמדען מרמה, אבל שיערתי שמדובר באפסט הנס (HANS) החכם".

הנס היה סוס, שבעליו הציג אותו בפני הקהל כמי שיועד חשבון. האיש היה מציג לו תרגיל בחשבון, והסוס היה רוקע ברגליו מספר רקיעות שהתאים לתור צאה המבוקשת. הקהל יצא מגדרו, אלא שמאחר יותר התברר שהסוס לא באמת היה גאון מתמטי, אלא קשוב מאוד לבעליו ולקהל, וידע להפסיק לרקוע כשזוהה שהם בשיא המתח, רגע לפני שעמדו למחוא לו כף בהתקרבו לתשובה הנכונה. "בזמן שצילמנו את הראיון", מספר אלה, "הגעתי לכיתה של בתי בת השמונה כדי להרצות והבאתי אטי ושאילתי אותם של הראיון. הקרנתי אותו בהילוך אטי ושאילתי אותם אם הם מבחינים במשהו. הם הבחינו! שבריר שנייה לפני התשובה של בעל החיים, היתה מין תווה קט' נטנה של המדען. אני לא חושב שהמדען עשה את זה במודע, אבל זה היה שם".

התעמתת איתו?
"אני כבר לא זוכה מכל מקום, רמאויות — אני מתכוון להטעיות שנעשות בזדון — הן די נדירות במדע בגלל המתודה המדעית הנוקשה, שמחייבת ביקורת עמיתים — בחינה קפדנית של כל מאמר לפני שהוא מתפרסם — וגם דרישה להיות מסוגל לחזור על התוצאות".

מהפכה מבורכת

כדי לממן את פעילות המרכז שלו ללימוד מדע נים לתקשר דרך אמפתיה אלה הקים חברה שמצי עה אימון לאנשי עסקים, מנהלים וגם מוזיקאים. לדבריו, "זה עושה אותי עצבני", הוא מחייך ומוסיף שבאופן כללי, אפשר ונכון לאמן כל אדם. "למעשה, אני לא יכול לחשוב על אינטראקציה אנושית אחת שלא דורשת אמפתיה: זוגות, הורים וילדים, רופאים ומטופלים, אפילו שופטים ונאשמים".

עשו פעם מחקר, שבו בדקו עד כמה אנשים ממקצועות שונים יודעים להבחין אם האדם שמולם משקר, בהתבסס על התבוננות בשפת הגוף ובהבעות הפנים שלו. בתחתית הרשימה היו שופטים.

"זה מכיוון שכל תהליך המשפט בכלל לא מערב אמפתיה. זה יותר תחרות מי יספר סיפור טוב יותר, בלי קשר למציאות".

בוא נדבר קצת על אמפתיה בין נשים לגברים. אתה מגדיר את עצמך כפמיניסט, מה זה אומר?

"זה אומר שבער בי רצון שיהיה שוויון בין נשים לגברים. שיעריכו את תרומתן של הנשים, שלא יעצרו אותן, שלא יצפו מהן לעשות הכל בבית. גם אם האשה לא מנקה ומבשלת, בדרך כלל היא מתפקדת כסוג של מזכירה. אשה לא צריכה להיחשב רק כמי שכורת שנייה בבית. את יודעת שעד לא מומן אשה בלואיונה לא יכלה להיות בעלת רכוש, אלא אם כן הופיע גם שם של גבר על שטר הקנייה?"

ומאבק ה"מי"טו", אפשר לומר שזו התקוממות שבאה כתגובה לשנים של התנהגות גסה שנובעת מהיעדר אמפתיה לנשים.

"ממש כך. אם מדברים על אמפתיה, אני מציע לכל גבר להשתמש בה ולדמיין איך מרגישה אשה שהולכת לבד ברחוב בלילה. היא צריכה להישמר ולהסתכל מסביב כל הזמן, כי היא באמת בסכנה. גבר מרגיש כך רק לעתים רחוקות. לאורך כל ההיסטוריה נשים היו צריכות להשלים עם הטרדות כעובדות חיים. אם גבר שאשה יוצאת איתו התנהג לא יפה, זו היתה אחריות שלה. כך שאני שמח שהדברים משתנים עכשיו, זה כוח תרבותי שפורץ החוצה".

לואי סי.קיי. "הופתעתי מאוד"
©2017 Kevork Djansezian / רויטרס

זה התחיל עם במאים ושחקנים, אנשים מתעשיית הבידור, חברים שלך אולי. איך אתה מתמודד עם זה?

"עד כה לא יצא לי לפגוש אף אחד מהם באופן אישי, מאז שהערווריות התפרסמו, אבל כששמעתי את הדברים הופתעתי מאוד לגבי האנשים שהכרתי. זה נראה לי כל כך ביזארי, ההתנהגויות האלה. יחד עם זה, אני מניח שאם אתה רגיל להיות תמיד כשי דך על העליונה, או אולי זו לא כזאת עליית מדרגה לבקש ממישהי להסתכל עליך כשאתה עושה את זה, אומר אלה ורומז כנראה ללואי סי.קיי, שביים אותו לאחרונה בסדרת הרשת "הראס ופיט".

הוא נעשה מהורהר וקולו מתרכך. השיחה, שהיתה עד כה משעשעת וקצבית, מאטה מעט ופותחת רוחיים. "כשמדובר באנשים מפורסמים, כולם מתעניינים ורצים לקרוא, אבל זה לא קורה רק אצלם. לאחרונה הבנתי, שנשים שעובדות בתעשייה ובחקלאות מוטרות באופן קשה ובקביעות, כך שחשוב שהמאבק יגיע לכל מקום וטוב שמעשיו כל אשה תוכל להתלונן".

ייתכן שמחווות תמימות מתפרשות ברוח הזמן כזדוניות?

"דיברנו על תקשורת, או גם יחסים בין גברים לנשים הם עניין של תקשורת. אני יכול להגיד לך שאת לובשת ז'קט יפה, וזה יהיה נחמד ומתאים, ואני יכול להגיד לך אותו הדבר בדיוק בטון ובמבט שמתכוון לזה שאני רוצה להוריד לך אותה".

ואת הסון והמבט אי אפשר להביא לבית המשפט. "בדיוק, הרי סיכמנו שבתקשורת הם חשובים יותר מהמילים. במשך כל כך הרבה זמן, חייהן של כל כך הרבה נשים נהרסו, לפעמים בגלל אירוע שלקח רק

דקה או שתיים. אנחנו בעיצומה של מהפכה בלתי נגמרת, ולא הייתי רוצה שהיא תיעצר. אנחנו הופכים את האדמה, ועכשיו רואים את התולעים".

אני מסתכלת על אלה. מעבר למילים הנחרצות ולטון הדיבור הענייני, נדמה לי שאני רואה איזה צנצן בעיניים, ואולי העפעפוע נעשה קצת יותר מהיר משור קורה, ופתאום אני מרגישה אליו קרבה יתרה, כאילו הצצתי למשהו עמוק, שאני עדיין לא מכירה מהו. ומי זה דווקא בי לשאלו: "מאיפה יש לך יכולת כה עמוקה לאמפתיה?" "הר, הוא עונה. "אני מתאמן בה, כל יום". "באמת?" זה מפתיע אותי. "כל הזמן. אפילו בזמן שיהיה או ראיון אני בודק את עצמי, האם אני מרוכז בן שיחי? מדי פעם אני שואל את עצמי אם סמתי לב לצבע העיניים שלו או לפרטים אחרים. אם לא מתאמנים זה עלול להתפוגג".

אני קצת מבולבלת. הוא מתייחס ליכולת האמפיתיה כאל סגנון נרכש שבא עם הוראות תחזוקה, אבל נראה כאילו זה נטוע בך באופן עמוק מאד. כאילו באת עם זה 'מהבית', אני אומרת. "זה נכון, אמא שלי היתה פסיכוסית והיתה לה סכיזופרניה, הוא מגלה. "לפעמים היו לה מחשבות פרנואידיות, ואני הייתי צריך להבחין מה אמיתי ומה רק נמצא בראש שלה. זה לא היה תמיד פשוט".

אני נוכרת בספר "הדרמה של הילד המחונף של אלס מילה, שפוסק בילדים רגילים, שקולטים שכדי לזכות באהבתם של הוריהם הם צריכים להתכונן ולהתאים את עצמם אליהם לחלוטין. מילר מתארת את הילדים האלה כמו חמניות שעוקבות אחרי השמש, אני אומרת, וזה קצת מזכיר את הסינדרוניזציה שאתה מדבר עליה, שמתרחשת כאשר שחקן נעשה קשוב ומכון מאוד לשחקן שלצדו.

"זה עניין היסודות", אומר אלה ועוצר כדי ללגום מעט מים, ואחר כך מוסיף: "אבל שימושי ככל שיהיה, זה מתפוגג אם אתה לא מתרגל את זה. הרי כל כך נוח להיות מנותק. כשאתה אמפתי למישהו ומוכן להיות מסונכרן איתו, אתה נעשה פגיע מאוד. אתה מאפשר למישהו לקחת בך חלק. זו יכולה להיות אינטימיות נהדרת, אבל זה יכול להיות גם מסוכן. דיברתי פעם עם פרופ' הלן ריס, שעוסקת באמפתיה, והיא טענה שאני חנו מאבדים את האמפתיה כשאנחנו בסכנה. תחת לחץ או איום, אנחנו נכנסים למצב של 'היחלם או ברח', וזה הרי מצב שלא מאפשר אמפתיה".

לרוע המזל, מספיק שיש תחושה של סכנה, כדי שהאמפתיה תתפוגג. זה קורה פה, למשל, בין יהודים לערבים.

"בוודאי, אם אתה מרגיש מאוים ורואה בשני סכנה, כמעט מובן מאליו שתחשוש להתחבר אליו, להיפתח ולהכיר במצוקות שלו. הוא הרי עלול לנצל את את זה. זה קורה גם בין קבוצות אחרות בישראל? אלה מתעניין.

כן, יש כיום עוינות שהולכת ומחריפה בין ימין ושמאל, דתיים וחילוניים. חשד הדדי משולל כל אמפתיה.

"גם אצלנו זה כך. אם את בארוחה עם תומכי טראמפ, למשל, השיחה הופכת להיות כמעט בלתי אפשרית. אנשים לא קשובים זה לזה ומחליטים שאם הם יודעים עליך דבר אחד, הם יודעים הכל. יש תוקפנות ותחושה של סכנה, והאמפתיה נעלמת. זה נכון גם לגבי רופאים, שעובדים תחת לחץ ומתמודדים כל יום עם מצוקות ושוטרים שנקלעים לוירות של סכסוך וצריכים להתערב — קשה מאוד או לשמור על אמפיתיה. לכן, אני חושב שלא חשוב עם כמה אמפתיה בן אדם מתחיל, אם הוא לא מתרגל אותה הוא עלול לאבד את זה. אני לא רוצה לאבד את זה".